

Календник

ИЗДАЊЕ
ШУМАДИЈСКЕ
ЕПАРХИЈЕ

2005
2

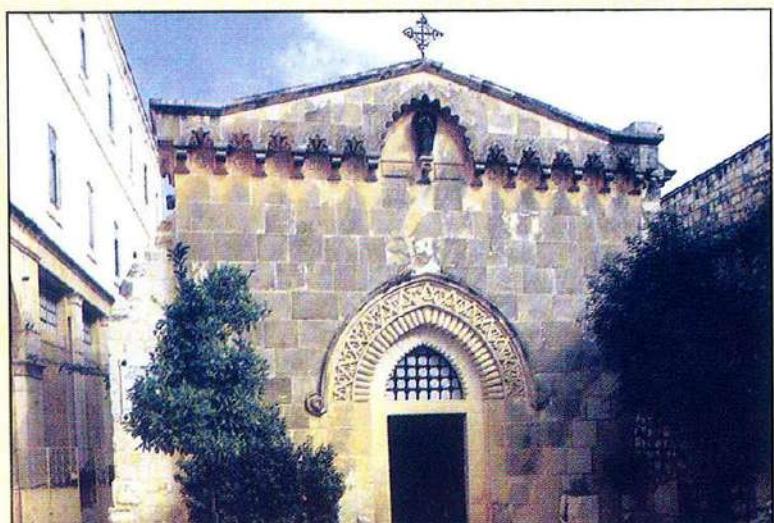
ЈЕРУСАЛИМ

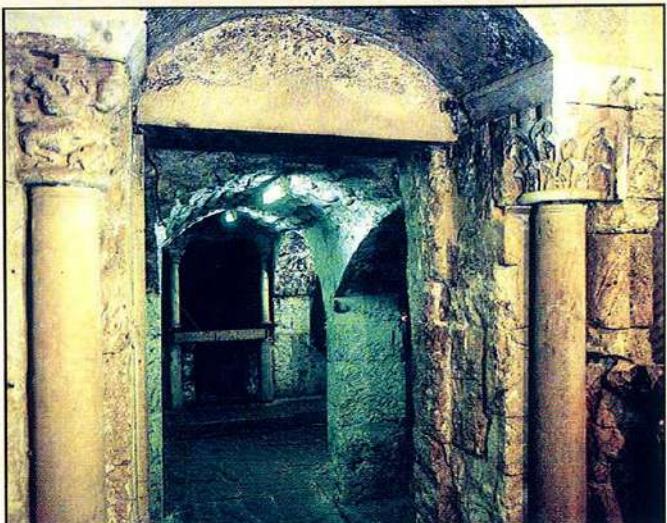
Место гетсиманске молитве

Црква Одрицања светог Петра

Црква Бичевања

Унутрашњост Христове тамнице

Црква Гроба Господњег

Плоча Миропомазања

НЕКА СЕ НИКО НЕ БОЈИ СМРТИ

Ако је ко побожан и богољубив, нека се наслажује Аовим дивним и светлим слављем. Ако је ко благоразуман слуга, нека радујући се уђе у радост Господа свога. Ако се ко намучио постећи се, нека сада прими плату. Ако је ко од првог часа радио, нека данас прими праведни дуг. Ако је ко дошао после трећег часа, нека празнује са захвалношћу. Ако је ко стигао после шестога часа, нека нимало не сумња, јер ничим неће бити оштећен. Ако је ко пропустио и девети час, нека приступи не колебајући се ни мало. Ако је ко стигао тек у једанаести час, нека се не плаши закашњења: јер овај дивни Господар прима последњег као и првог, одмара онога који је дошао у једанаести час, као и онога који је радио од првога часа. И последњег милује и првога двори; и ономе даје, и овоме дарује; и дела прима, и намеру целива; и делање ценни, и принос хвали. Стога дакле, уђите сви у радост Господа свога; и први и други, плату примите; богати и убоги, једни с другима ликујте; уздржљивци и лењивци, дан поштујте; ви који сте постили и ви који нисте постили, веселите се данас! Трпеза је препуна, наслажујте се богато сви! Теле је угојено; нека нико не изађе гладан; сви уживајте у богатству доброте! Нека нико не оплакује сиромаштину, јер се јави опште Царство. Нека нико не тугује због грехова, јер опрощај засија из гроба. Нека се нико не боји смрти, јер нас ослободи Спасова смрт: угаси је Онај кога је она држала, заплени ад Онај који сиђе у ад, угорча се ад окусивши тело Његово. И предвиђајући то, Исаија закликта: ад се угорча сусревши Те доле! Угорча се, јер опусти; угорча се, јер се умртви; угорча се, јер би срушен; угорча се, јер би окован; прими тело Христово, а наиђе на Бога; прими земљу, а срете небо; прими оно што виде, а паде у оно што не виде. Смрти, где ти је жалац? Аде, где ти је победа.

Васкрсе Христос, и ад се стропошта!

Васкрсе Христос, и падоше демони.

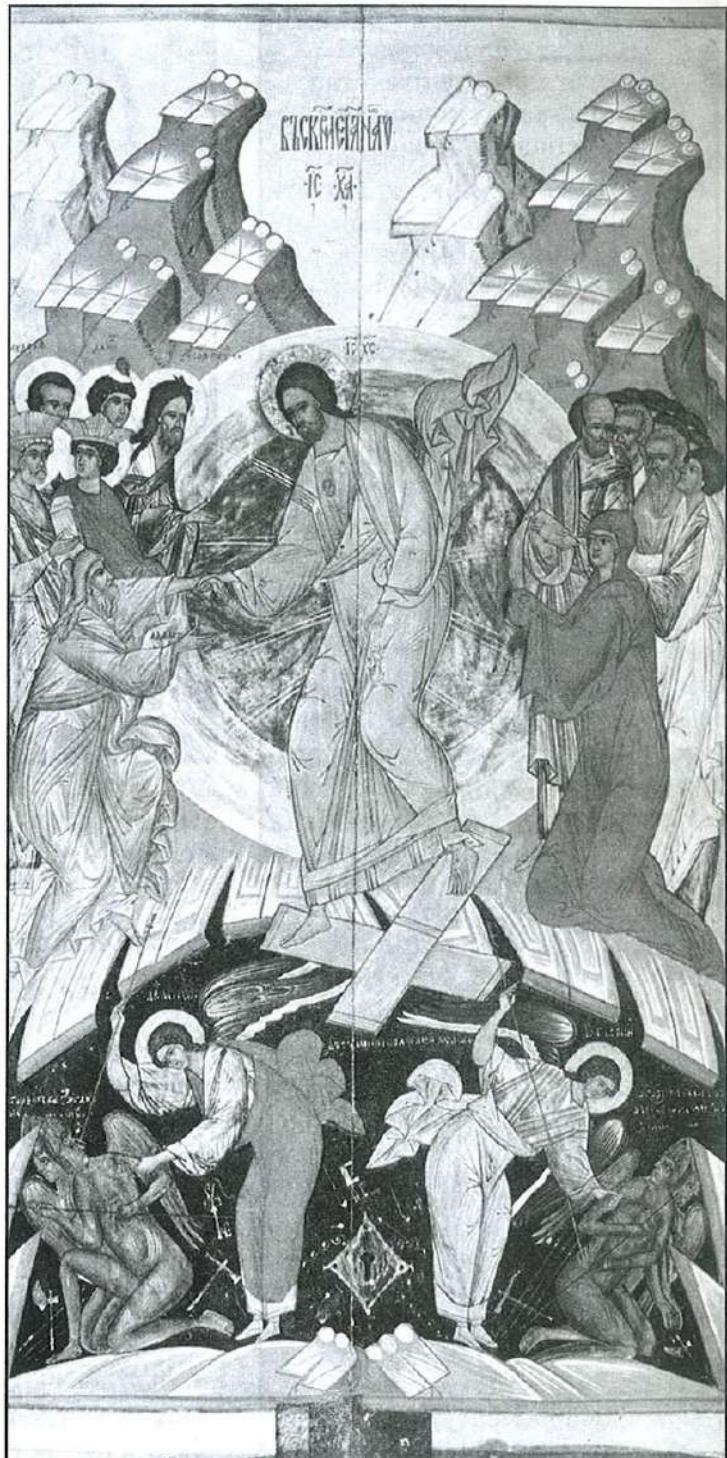
Васкрсе Христос, и радују се анђели.

Васкрсе Христос, и живот живује.

Васкрсе Христос, и ниједног мртвог у гробу.

Јер Христос, уставши из мртвих, постаде првина преминулих. Њему слава и власт кроз све векове. Амин! Христос васкрсе!

Свети Јован Златоуст

ОВАЈ НАРЕЧЕНИ И СВЕТИ ДАН НЕДЕЉЕ...

Овај наречени и светији дан недеље, љосишаде цар и љосишадар над данима, празник над празницима, и славље над слављима, у њему блајосиљамо Христа довека.

Ходиште, једимо од љлога новоћа винојрада, божанскоја весеља, у нарочитији дан Васкрсења, царства Христова, славећи Га као Бога занавек.

Појледај унаоколо, Сионе, и види: ево дођоше к Теби чеда Твоја као дивна светилост са Запада, и Севера, и мора, и Истока, блајосиљајући у шеби Христа занавек.

/Васкршњи канон, осма песма/

Каленић

Излази с благословом
Његовог преосвештенства
епископа шумадијског
Господина Јована

Година XXVII
број 2, (158), 2005.

Издавач
Српска православна епархија
шумадијска

Излази
шест пута годишње

Главни и одговорни уредник
Никола Миловић, јереј

*Заменик главног и одговорног
уредника*
Негослав Јованчевић

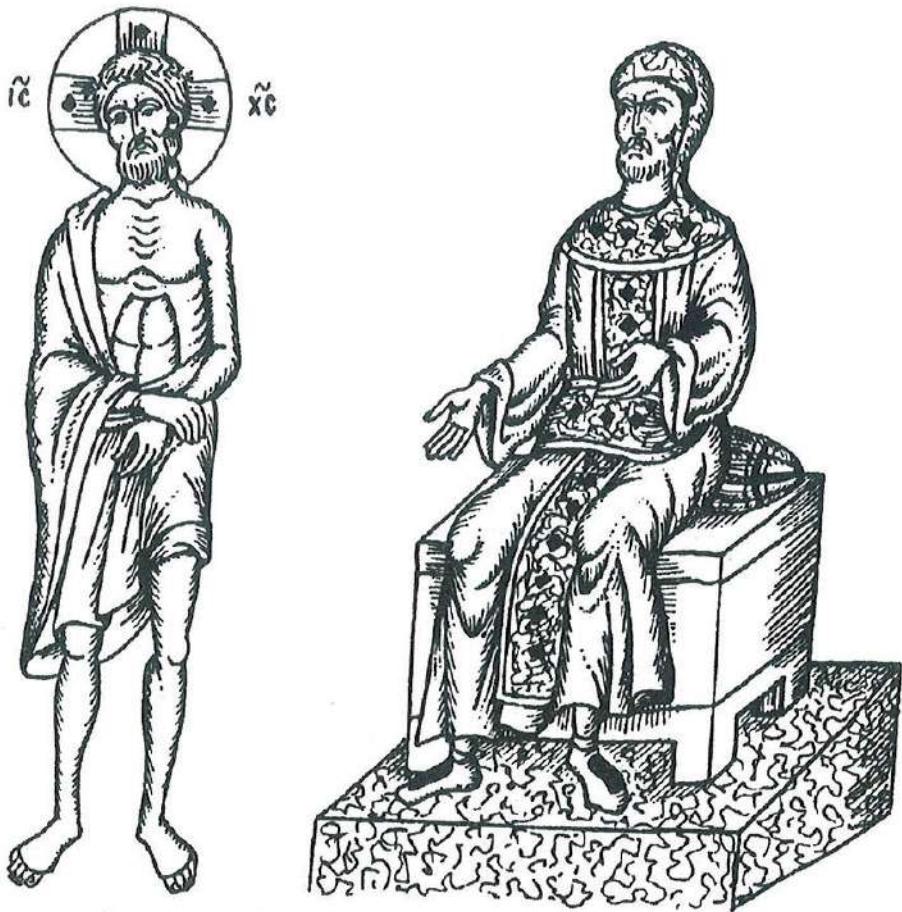
Редакција
др Зоран Крстић,
protoјереј-ставрофор
Рајко Стефановић,
протонамесник
Милић Марковић, јереј
Марко Митић, јереј
Драган Икић, јереј
Небојша Младеновић, ћакон
Гордана Јоцић
Владан Костадиновић

Уредништво и администрацијација
«Каленић»,
Владимира Роловића бб,
34000 Крагујевац
телефон: 034 371-192
e-mail: kalenic@verat.net

Тираж
3000 примерака
Припрема и штампа

**БЕО
ШТАМПА**

Београд

САДРЖАЈ

Васкрсење, свети Јован Златоусти	1
Васкрсење, свети Григорије Богослов, свети Јован Дамаскин	3
Све што је било пресказано истицало се у поштуности, Егерија	4
На Велики петак, Јустин Поповић	6
Иконографија Васкрсења Господњег	7
Света литургија је срдце нашеј живота, разговор са епископом шумадијским Г. Јованом	9
Паладијев "Лавсаик" и дух индивидуализма	13
Икона и нестворена светлост, Стаматис Склирис	15
Чудо са иконописцем	17
Похвално слово Ћирилу и Методију	18
Светосавски дух у српској поезији, Милка Андрић	19
Старите шумадијских манастира - Петковица	24
Хришћанска етика, Нове књиге	26
Ликови јеванђелиста, свети Марко	34
Дечија страна	
Шумадијска епархија у речи и слици	
Последња страна: Мироносице на тробу, руска икона, крај XV, почетак XVI века	

ОПРОСТИМО СВЕ ВАСКРСЕЊЕМ

1. Васкрсење је дан, и почетак је десни, и просветлимо се Празником, и један другог загрлимо.

Рецимо: Браћо! и онима који нас mrзе; не само онима који (нам) из љубави нешто учинише или (од нас) претрпеше. Опредимо све Васкрсењем.

4. Јуче се сараспех са Христом, данас се сапрослављам (с Њиме). Јуче се саумртвих (с Христом), данас саоживљавам (с Њиме). Јуче се сапогребох (с Христом), данас саваскрсавам (с Њиме). Зато, доносимо плодове Ономе који је за нас пострадао и власкао.

Вероватно да мислите да говорим (о плодовима): о злату или сребру, о тканинама или камењу прозирном и драгоценом, о трошној материји земљаној која доле остаје, коју увек највише поседују зли (људи) и они који робују овогемаљским стварима и козмократору (ђаволу). (Не, него) приносимо плод - нас саме, који смо Богу најдрагоцените и најблискије благо. Дајмо лицу (Божјем) оно што је "по слици"; познајмо на-

ше достојанство, почаствујмо Архетип (Христа); познајмо си-

лу тајне и зашто је Христос умро.

5. Постанимо као Христос, јер је и Христос (постао) као ми; постанимо богови ради Њега, јер је и Он ради нас (постао) човек. Узе (на Се) оно што је лошије (тј. људску природу), да би нам дао оно што је боље (тј. Божанство); осиромаши, да се ми Његовим сиромаштвом обогатимо; узе обличје слуге, да ми слободу задобијемо; сиђе доле, да би смо се ми узвисили; би кушан, да бисмо ми побдели (кушача); би лишен части, да би (нас) прославио; умре, да (нас) спасе; узнесе се (на небо), да Себи привуче оне који су лежали доле у паду греха.

Нека свако даје све, нека плоноси све Ономе који је Себе дао у откуп и замену за нас. А неће дати ништа такво какав је он сам који схвата тајну (Христову) и који постаје ради Христа све оно што је Он за нас постао. ■

Свети Григорије Богослов

СМРТ БИВА ПРОСТРЕЉЕНА УДИЦОМ БОЖАНСТВА

Дакле, све што је претрпео, сам Логос Божији је телом претрпео, док је његова божанска и једина бестрасна природа остала нестрадална. Јер пошто је један Христос, који је сложен из божанства и човечанства, и који постоји у божанству и човечанству, када је страдао, оно што је страдално, пошто му је страдање у природи, страдало је, али није страдало скупа са њим и оно што је нестрадално. Јер душа, пошто је страдална, када тело бива сечено, болује и страда заједно са телом, иако она сама не бива посечена; док божанство будући нестрадално, није страдало скупа са телом. Треба, пак знати, да ми исповедамо да је Бог пострадао телом, али никако не исповедамо да је божанство пострадало телом, или да је Бог пострадао кроз тело. (...) Пошто је Господ наш Исус Христос безгрешан... он није био подложен смрти, због тога што је смрт кроз грех ушла у свет. Он, дакле, умире прихватујући смрт ради нас и себе приноси Оцу за жртву ради нас, јер њему (Оцу) смо сагрепили и он је требао да прими откуп за нас, да би нас тако ослободио осуде. (...) Смрт, дакле, приступа и прождирући мамац тела бива прострелена удицом божанства, те окусивши безгрешно и животворно тело сама бива уништена и враћа све оне које је до тада прогутала... Према томе, иако је Христос умро као човек, а његова света душа се разставила од пречистог тела, божанство је ипак остало нераздељиво од обоје, и од душе и од тела... ■

Свети Јован Дамаскин

Ранохришћанска прослава Васкрса у Јерусалиму

СВЕ ШТО ЈЕ БИЛО ПРЕДСКАЗАНО ИСПУНИЛО СЕ У ПОТПУНОСТИ

Ходочасница у Свету земљу, побожна Егерија, забележила је како се Празник над празницима прослављао крајем IV века у граду Васкрсења Господа Исуса Христа

Четвртак је као и други дани од кукурикања петла до јутра у Анастасису, у девет сати и у подне.

(...)

Када петли почну да кукуричу, сви напуштају Џимбомон и певајући силазе до места где се Господ молио, што Јеванђеље објашњава одељком који почиње: *И овоји се од њих тако далеко колико може камен да се баца и мольаш се.* Епископ и сви народ одлазе у дражесну цркву која је ту саграђена и читају молитву потодну за место и отпевају једну пригодну химну. Чита се одељак из Јеванђеља у коме Господ каже апостолима: *Сіträжите да не паѓнете у напаси,* и пошто се цео одељак прочита, долази друга молитва. Одатле сви, укључујући и малу децу, силазе певајући и проводе епископа у Гетсимански врт. Тамо има врло много људи и збијени су у гомилу, уморни од бдења и ослабљени дневним постом - а морали су да сиђу са врло високог брда - па ради тога иду врло полако својим путем до Гетсиманског врта. Да би сви могли да виде, снабдевени су стотинама црквених свећа. Када сви стигну до Гетсиманског врта, очитaju пригодну молитву, отпевају једну химну, а онда се чита из Јеванђеља о хапшењу Господа. Док се то чита сви јецају и наричу и плачу тако гласно да можда људи с друге стране могу да то све чују.

Затим певајући одлазе у град, и пешачећи долазе до капије у време када људи могу да распознају један другог. Одатле сваки поједи-ни од њих, стар и млад, богат и сиромах, наставља да иде кроз центар града да буде присутан на следећем богослужењу - јер од свих дана ово је дан када нико не напушта бденије док не дође јутро. Тако проводе епископа од Гетсиманског врта до капије, а одатле кроз цео град све до Крста. Док они стигну пред Крст дан је увељико, и

има друго читање Јеванђеља, цео одељак о томе како је Господ одведен Пилату, и све прибележене речи Пилата Господу или Јеврејима.

Онда епископ проговори речи охрабрења народу. Тешко су се трудили целе ноћи, а чекали су их напори у току дана. Каже им де се не брину већ да своје наде положе на Бога, који ће их преобилно наградити за напоре које су учинили. Када их је охрабрио колико је могао, онда им је рекао следеће: *Сада идите кући до следећег богослужења, и седиште мало. Онда будите сви овде око осам сати тако да до подне можете видети свето Дрво Крсташа који нам, како сви верујемо, помаже да досићнемо спасење. А од подне морамо се оитети окућишти овде прег Крстом и свој ум у средсредиши на чиšања и молитве до сиушишња ноћи.*

Пре него што сунце изађе даје се отпуст код Крста и они који имају снаге, пре него што оду кући да се одморе, иду у Сион да се моле код стубова код којих је Господ био бичеван. Епископова столица се поставља на Голготу иза Крста (Крст је ту сада) и он седне. Један сто ставе пред њега прекривен чаршавом. Ђакони стоје око њега. Њему се доносе једна златна и сребрна кутија у којој је свето Дрво Крста. Отвори је и извади Дрво Крста са натписом *Исус Христос цар јудејски,* и ставља их на сто.

Све док је Дрво Крста на столу, епископ седи ослоњен рукама на

крај стола и држи га, а ђакони око њега чувају стражу, оглашени као и верни, прилазе столу један по један. Они се наклоне изнад њега, пољубе Дрво и иду даље. Једном приликом (не знам када) један је одгризао комад светог Дрвета и однео га украћеног, и ради тога ђакони чувају стражу за случај да се неко усуди да то опет учини.

Тако народ пролази туда, један по један. Они се нагињу, додирују свето Дрво Крста најпре челом и очима, онда га пољубе, али нико не стави руку на њега да га додирне. Онда иду код ђакона који држи прстен Соломонов, и рог из кога су краљеви били помазивани. Пољубе их и тиме указују поштовање овим предметима, а почиње ово око осам сати, када свако улази на једна врата а излази на друга, све до подне. Све ово се одржава на месту где се претходног дана, четвртка, служила Евхаристија.

У подне одлазе до Крста - било да пада киша или да је лепо време, а место је напољу - у врло пространу и врло лепу порту између Крста и Анастасиса и ту нема места чак ни да се врата отворе - место је препуно народа. Ту

Упечатљиво је видети како је народ потресен овим читањима и како тугује. Тешко ћете веровати да сваки појединач плаче у току ова три сата, стари и млади, због тога како је Господ страдао због нас. Онда, када буде три сата, настају читања из Јеванђеља по Јовану о томе како је Исус издахнуо.

посаде епископа на столицу пред Крстом и све време од подне до три сата прође у читањима. Сва су о страдањима Исуса: најпре псалми на ову тему, онда *Апостоли* (посланице и Дела) која се на то односе, онда одељци из Јеванђеља. А читају и пророштва о томе како ће Господ страдати и Јеванђеља о томе како је страдао. И тако, читања и химне трају од подне до три сата, показујући целом народу сведочанства из Јеванђеља и писања апостола да је Господ заиста претгрео сва страдања која су пророци предсказали. У току ова три сата, дакле, они уче народ да је све оно што се дододило било предсказано и све што је било предсказано испунило се у потпуности; а између свих читања се читају молитве, све пригодне за тај дан.

После отпуста испод Крста, одлазе право у Велику цркву, Мартиријум, чине све што се обично чини ове седмице између три сата и вечери. После отпуста напуштају Мартиријум и иду у Анастасис где, када су унутра, читају одељке из Јеванђеља о томе како је Јосиф молио Пилата да му да тело Господа и положио Га у нову гробницу. После читања има молитва, благосиљање оглашених и верних и отпуст.

(...)

Идући дан је субота, и имају редовна богослужења у девет сата и у подне. Али у три сата прекидају одржавање суботе јер се припремају за вакансно бденије у Великој цркви, Мартиријуму. Вакансно бденије одржавају као и ми, само са једним додатком. Чим су новорођени (они који су управо крштени) обучени (у белу одећу) и отишли од хрстионице, њих воде заједно са епископом право у Анастасис. Епископ улази иза преграде и пошто се отпева једна химна, очита им молитву. Онда се он са њима враћа у

цркву где сав народ држи бденије на уобичајен начин.

Они раде све ствари на које смо ми навикнути и, када се одслужи Евхаристија, даје се отпуст. После њиховог отпуста у Великој цркви, они одмах певајући одлазе у Анастасис, где се чита о васкрсењу и још једном епископ служи Евхаристију. За време ових богослужења не губе време да не би задржавали народ сувише дуго; заправо даје им се отпуст са бденија у исто време као и код нас.

Осам дана Ускрса они прослављају до у касне сате, као и ми и све до осмог дана по Ускрсу следе исти поредак као свуда. Уређај и украси у току осам дана Ускрса су као за сезону Богојављења у Великој цркви и у Анастасису, пред Крстом, на Елеону, у Витлејему, Лазаријуму и другим местима. У прву недељу, на дан самог Ускрса, окупе се у Великој цркви, а тако исто и у понедељак и уторак; а када се да отпуст, они онда увек одлазе из Мартиријума у Анастасис певајући. Али у среду они се окупљају на Елеони, у четвртак у Анастасису, у петак у Сиону, у суботу пред Крстом, а у осми дан, недељу, опет се окупе у Великој цркви, Мартиријуму.

У сваки од осам дана Ускрса епископ, са свим свештенством, новорођенима који су крштени, отшелницима (apotactites) и мушким и женским, и свима који хоће од народа, одлазе после обеда на Елеон (у Елеону је пећина у којој је некада Исус учио апостоле) и у тој цркви певају химне и изговарају молитве, а такође и код Имбомона (место са кога се Господ узнео на небо). Када се заврше псалми и молитве, силазе певајући до Анастасиса на време за вечерње. А ово се догађа у сваки од осам дана; али у прву недељу после Ускрса, када народ прими отпуст на вечерњи у Анастасису, сви певајући проводе

епископа до Сиона. Када се тамо скупе, певају химне пригодне за тај дан и место, очитају молитве, и чита се Јеванђеље које описује долазак Господа на овај дан: *И вратиши бијаху затворена*, а то се дододило на овом истом месту где сада стоји црква на Сиону. То је било када један ученик, Тома, није био присутан; а када се вратио и када су му ученици казали да су видели Господа, он им је одговорио: *док не видим нећу веровати*. После овог читања и друге молитве, оглашени приме благослов, а и верни, и свако иде кући касно, око осам сати увече.

У осми дан после Ускрса, недељу, сав народ заједно са епископом одлази на Елеону одмах чим прође подне. Почињу у овој цркви, заузимајући места за извесно време, певајући химне и антифоне и изговарајући молитве пригодне за тај дан и место. Онда одлазе на Имбомон и чине оно исто што су чинили на Елеони. Онда буде време за овај народ и отшелнике да певајући проведу епископа у Анастасис и они стижу за вечерње у уобичајено време. Вечерње се служи у Анастасису и пред Крстом, а одатле сав народ, сваки појединач, певајући проводе епископа до Сиона. Када тамо стигну, певају химне, и опет читају одељак из Јеванђеља у коме се говори како је Господ дошао у осми дан по Ускрсу на место где су били ученици и прекорио Тому за његово неверовање. Када прочитају цео тај одељак и молитву, оглашени и верни приме благослов на уобичајени начин, и свако иде кући, као и у недељу када је Ускрс, у осам сати увече.

Од Ускрса до Педесетнице ни једна једина особа не пости, чак иако је неко отшелник. У току целе сезоне одржавају се редовна богослужења од кукурикања петла до јутра у Анастасису, а такође у подне и вечерња, а окупљају се у Великој цркви, Мартиријуму, а после тога одлазе уз певање у Анастасис. Нико не пости у среду или петак, те у те дане се окупљају у Сиону, али јутром, а богослужења се обављају на уобичајени начин.

превео Матеја Матејић

На Велики петак

ПУТ ПОБЕДЕ

Данас се црквена завеса раздире на изобличење безаконика, сунце зраке своје скрива, гледајући Владику распета

Распели смо Бога. Човече, шта хоћеш даље? Да није разбојника благоразумног - не би за те било оправдања. Да није њега - земља би остала заувек пакао. Када су се о Христа саблазнили сви ученици, разбојник га је исповедио као Господа и као Цара: Опомени ме се, Господе, кад дођеш у Царство Твоје! - Разбојник је наша нада, јер је поверовао у Христа као Бога онда када су сви изгубили веру у Њега, јер је поверовао у Исуса као Господа онда када је Исус био поруган, исмејан, измучен, када је био у најсрамнијем положају, када је као сваки човек страдао и мучио се ужасно.

Но, док људи пљују Бога, док људи распињу Бога, дотле сва природа протестује против тога.

И би шама по свој земљи од шестоја сата до деветија. И по-викавши Исус из ћласа рече: Оче, у руке Твоје предајем дух свој. И ово рекавши исчупиши душу. И по-мрча сунце, а завеса црквена раздрије се на ћола. И земља се затресе, и камење се распаде, и гробови се отворише и усташе мртва ћела светих који су помрли.

Када су људи довршили своју комедију са Богом, када су умукли - васељена је проговорила, камење је проговорило и показало се осетљивије од људи, осетљивијим за бол Христов. И сунце је говорило: повукло је од стида светлост своју са грозне планете наше. Светлост се стидела онога чemu су се људи радовали. Мртви су у гробовима чули вапај Христов, и узбудили се, и похитали из гробова, док су живи људи стајали под крстом и мртве душе у телу носили.

Данас се црквена завеса раздире на изобличење безаконика, и сунце зраке своје скрива, гледајући Владику распета.

Всја состирадаху... , да - всја сем човека, всја сем људи. Сва твар је и на крсту познала у Хри-

сту Бога, и исповедила Га као Бога. И са крста је Христос показао да је Бог. - Чиме? - Одговором разбојнику. Чиме још? - Помрачењем сунца, земљотресом. Чиме још? - Молитвом својом: Оче, опости им, јер не знају шта раде. - Ваистину, људи не знају шта са Христом раде. Из злобног незнанја распели су људи Христа; из незнанја распињу га и данас. Да су Господа славе познали, не би Га распели.

Јеси ли Христов, сматрај себе за сметлиште света, по коме сви газе, као што су по Христу газили. Кад те куну - благосиљај; кад те бију - праштај; кад те мрзе - љуби. Трљењем побеђуј мучитеље као и Господ. Враћај зло - добром; бори се као што се Господ Христос борио; са гордошћу бори се - смиреношћу; са грубошћу бори се -

кроткошћу; са мржњом бори се - љубављу; са увредом бори се - праштањем; са клетвом бори се - молитвом. То је пут победе; пут који је једном за свагда пропутио Господ Исус; он кроз страдања води у - вакрсење. Ми смо на том путу; на једином путу који завршава вакрсењем, ако благосиљамо оне који нас куну, ако добро чинимо онима који нас мрзе, ако љубимо непријатеље своје, ако се противимо злу добним, ако се не гневимо кад нас врећају, ако молимо када хуле на нас, ако са молитвом подносимо када пљују на нас. Ми смо сигурни на путу који се завршава тријумфалном победом над смрћу, ако се и онда, када нас распињу, Христовом молитвом молимо за мучитеље своје: Оче, ојроси им, јер не знају шта ради. Амин.

Јустин Поповић

ХИМНА О ХРИСТОВОМ РАСПЕЊУ

Приђите сви и опевајмо Онога који распет нас ради беше, јер га Марија виде на крсту и рече: "Чак и на мукама распећа, ти си мој син и Бог."

1 Видећи своје сопствено јатње
где га на клање поведоше, Марија пође,
растрзана болом, и с осталим женама јецаше:
"Куд ћеш, чедо моје? Куда тако хиташи?
Неће ли бити овде нове свадбе у Кани,
па журиш да воду у вино претвориш?
Да ли да те пратим, чедо моје, или да те чекам?
Речи ми реч, Речи, не ћути преда мном,
ти, који си ме сачувао чисту, мој сине и Боже!"

16 "Желиш ли ме пратити, не плачи, мајко!
Не стрепи, видећи где ствари трепере,
јер злочин овај потреса све саздано што је.
Заслепљен свод прогледати неће, док му не наредим,
земља и море ће узмаћи,
храм ће раздерати тунику своју, оптужујући
извршиоце тог злочина;
горе ће се трести, гробови испразнити.
Кад будеш видела то, уплашиш ли се као свака жена,
Тад повичи: Спаси ме, мој сине и Боже!"

Роман Слаткопојац
Превео Владета Р. Кошутић

И ВИДЕСМО И СВЕДОЧИМО И ЈАВЉАМО ВАМ ЖИВОТ ВЕЧНИ

За Православље тренутак Вакрсења Христовог остаје неизобразив

Утрадиционалној иконографији прави тренутак Вакрсења никада се не изображава (Успенски). И Еванђеље и Предање ћуте о том тренутку. Сагласно нашој вери, Христос је вакрсао "док гроб беше запечаћен". Вакрсење Господње додато је богојединично на

начин недоступан људским очима. Елементи који су употребљени у представа *Силаска у Ад* преузети су из онога што нам описују апокрифна Еванђеља.

Свакако, ми видимо да се тема *Силаска Христовог у Ад* наводи спорадично и у Новом и у Старом Завету. Постоје сведочанства о Вакрсењу у *Делима апостолским* (2, 31-32) и у посланицама апостола Петра и апостола Павла (Еф 4, 9-10, 1 Пт 3, 18-19), док се у Старом Завету говори о онима који седе у области и сенци смрти, које ће ослободити Христос, када буде "скршио врата бакарна и преворнице гвоздене сломио" (Ис 9, 1, Ис 45, 1).

О представи *Силасак у Ад* говоре Мелитон Сардски, Иринеј Лионски, свети Јефрем Сиријски, свети Кирил Александријски, свети Кирил Јерусалимски, сиријски литургијски текстови и апокрифно Евањеље Никодимово. Такође, служба Велике суботе оживљава слику силаска Христовог у Ад и говори нам о Вакрсењу:

Данас Ад уздишући вапије:
Боље би ми било
Да Рођеног од Марије

Не примих.

Јер дошавши ми,
Силу ми је разрушио,
Врата бакарна скршио,
Душе које имадох пре
Бог будући вакрсе.
Слава, Господе, Крсту Твоме
И Вакрсењу Твоме.

Средином иконе доминира победилац над смрћу Христос. Он носи блиставу и сјајну одежду и окружен је светлом славом. Славом се назива спектар светлости који обавија Христа, символишући преображену тело Његово, а уједно и незалазну светлост будућег века. Његове руке и ноге означене су ожилјцима од клинова Распећа. Ореол који уоквирује Његову божанствену главу, Његова блистава одејда, торженствени вид његовог свесветог Лика у потпуности је у складу са смислом празника Вакрсења, како је Он изражен у победном тројару тога дана:

Христос вакрсе из мртвих
Смрћу смрт уништи...

И, заиста, смрт се представља везана ланцима, испод поломљених врата Ада на која стаје Победитељ смрти Господ. Између две стрме стене зјапи мрачни амбис.

То је "преисподња земље" у коју је ушао наш Христос, како би извучкао, у знак победе, сав људски род, који на икони представљају ликови Адама и Еве. На неким икона-ма уништење силе смрти симболизују покидани ланци и расути кључеви и клинови.

Са дина-

мичном живошћу и богодоличним снисхочењем Христос за одузете руке вуче Адама и Еву. Изгледа као да хоће да искорени из њихове људске природе - а преко њих и из свих људи - смрт која се увукла и прогутала сверодног Адама, док се прародитељи, сада већ добро знајући Ко је Победитељ смрти, препуштају у руке Христу Који је Живот и Светлост невечерња.

Заједно са прародитељима Адамом и Евом, Господ из окова смрти ослобађа све праведнике који су чекали Његов долазак као долазак Иискупитљев. На левој страни иконе видимо светитеље Старога Завета, попут светога Јована Претече, царева Давида и Соломона... То су они који су својим проповедањем припремили душе свих који су се налазили у Аду да приме Спаситеља и спасу се.

И онима који су у гробовима живошћи дарова!

Важно је приметити да се на многим представама *Силаска у Ад* (у живопису Краљеве цркве у Студеници, почетак XIV века), заједно са праведницима Старог Завета, изображавају и апостоли Новога Завета како излазе из

гробова, премда су, како знамо, они у том часу били живи, што указује на есхатолошки карактер иконе Вакрсења. Дакле, Вакрсењем Христовим потоње ствари, есхатон, доживљавају се овде, у историји, као предукус, "као залог" будућег живота и Царства. "Икона Вакрсења, чинећи скок из историје у есхатон, осветљава све Домострој спасења есхатолошки. Она спаја Вакрсење Христово са вакрсењем свих нас на концу времена" (Марина Склири).

Међутим, Вакрсење Христово не тиче се само будућег века, вакрсење није само есхатолошка тема. Пошто се есхатон доживљава овде као предукус, човек у сваком тренутку може да доживи вакрсење као могућност свога вакрсења од мртвила греха и обнову своје природе. Јер живот

Царства будућег века није нешто што долази, него нешто што већ је стигло: "И Живот се објави, и видесмо и сведочимо и јављамо вам живот вечни" (1 Јн 1, 2).

Насупрот томе, на ренесенсној икони Вакрсење почиње изласком Христовим из гроба. Христос држи знамен победе, стег обично црвене боје. Војници који су чували Христа или спавају, или у ужасу падају на земљу... Ренесансна западна икона Вакрсења Христа више представља као Натчовека кога најпре одликује импозантност и чудотворност, док православна икона представља Вакрслога Господа славе, који је прихватио сву људску природу у лицу Адама и Еве. У вези са тим, Марина Склири наводи: "Ренесансна икона Вакрсења сутерише идеју о привременој победи над смрћу

некога Натчовека којем, пошто високо искочи из гроба, највероватније што ће се догодити јесте да поново падне. Вакрсење је његова лична ствар, док се учешће људског елемента у композицији, у ликовима војника, састоји тек у томе да их та победа поражава импозантношћу чуда. Међутим, Вакрсење Христово неодвојиво је повезано са Вакрсењем Адама и Еве. Са једне стране налазе се сила и чудо, Натчовек, а на другој слободни однос и заједница љубави Христа и Његових светитеља."

У питању су два опречна типа икона, које одликују различита антропологија и сотирологија. ■

Према књизи: Шта знаш о икони, написали монаси манастира Светог Јована Крститеља у Кареји, превела Јелена Петровић, Београд 2004.

КАДА СИ У НОВИ ГРОБ ПОЛОЖЕН БИО ЗА СВЕ...

Када си у нови ћроб положен био за све, Избавиши јељу свих, Аг свејодруљиви, видећи Те, ужасну се; до вратићи се ћоломише, вратића се разбигише, ћробови се отворише, мртви устанаоши. Тага Адам благодарно, радујући се, клицаше Ти: Слава снисхођењу Твоме, Човекоључе.

/Стиховна стихира на вечерњу Великог петка, глас други/

НЕ ОПЛАКУЈ МЕ МАЈКО...

Не оилакуј ме мајко, ћледајући у ћробу Сина, Коћа у ћроби безсемено заче. Ја ћу вакрснући, јер ћу се прославићи. И узнећу у слави, нејрестано као Бој, све који Те с вером и љубављу величају.

/Ирмос канона Велике суботе, глас шести/

НЕКА БЛАГОРЕЧИТИ АВАКУМ...

Нека благоречићи Авакум стапае с нама на божанској стражи и ћокаже светилоносноћа Анђела који јасно ћовори: данас је стасење свешту, јер вакрсе Христос као свемоћан.

Отворивши девичанску ћробу, Христос се јавио као човек; би назван безазленим Јаћијештом, јер се не оскрнави; и би наречен: наша Пасха, јер је Бој истинити, савршени.

Христос, као једногодишње Јаћије, који нам блајосиља круј ћодине, добровољно би заклан за све, Пасха чистилачка, и ојеш нам из ћроба засија дивно Сунце ћравде.

Бојоштац Давид ћтраше скачући ћред стајањим ковчејом; а ми свеји Божји народ, ћледајући испуњење ћраслика, веселимо се божански, јер Христос вакрсе као свемоћан.

/Вакршњи канон, четврта песма/

ДАНАС ПРОЛЕЋЕ МИОМИРИШЕ...

Данас ћролеће миомириши, и нова ћвар ликује, данас се узимају кључеви врати и неверја Томиној, који ускликује: Господ и Бој мој!

/Егзапостилар на Томину недељу/

ТВОЈИМ КРСТОМ, СПАСЕ...

Твојим крстом, Спасе, држава смрти се сруши и ћавоља обмана унишићи, а рог људски вером стасаван ћесму ћи свајда узноси.

Све се ћросветли вакрсењем твојим, Господе, и рај се ојеш отвори, а ћвар сва хвалећи ће ћесму ћи свајда ћриноси.

/Октоих, стихире вакрсне, на малој вечерњи у суботу, глас трећи/

Разговор са Његовим преосвештенством епископом шумадијским Господином Јованом

СВЕТА ЛИТУРГИЈА ЈЕ СРЖ НАШЕГ ЖИВОТА

КАЛЕНИЋ: Ваше преосвештенство, Ви сте сав свој живот посветили Цркви, односно, служењу богу и људима. Промисао Божији Вас је водио од самог детињства, преко седења на трону студеничког игумана, до архијерејске службе, најпре у Америци, а потом у шумадијској епархији. Можете ли читоаце Каленића укратко упознati са вашим животним путем?

ВЛАДИКА ЈОВАН: Потичем из многодетне породице, јер су моји отац и мајка имали четрнаесторо деце, а од тих четрнаесторо данас је десеторо живих, док су четворо умрли као мала деца. Основе хришћанског живота и уопште хришћанства, примио сам од својих родитеља, нарочито од свога оца. У кући смо заиста живели, могу рећи, строгим хришћанским животом, можда у нечemu строжије него што се чак и у манастиру живело. Мој отац је припадао богомольачком покрету Владике Николаја и од своје тридесетседме године никада се није шишао ни бријао, изузев кад су га партизани, односно, комунисти, мучили и затварали. Тада су га и бријали и шишали. У кући се, као што рекох, заиста живело хришћанским животом. Ми смо у кући тако живели, да смо свако јутро и свако вече били на заједничкој молитви. Мој отац је имао, да тако кажем, посебан начин јутарњих и вечерњих молитви. Он је узимао молитвеник, али руку на срце није много читao молитва из молитвеника, јер је многе молитве знаo напамет. Читao је многе тропаре и кондаке, који су за мене тада били велика непознаница, али оно што је мени као детету остало упечатљиво на тим молитвама (а право значење тога сазнаo сам тек кад сам касније отишao у манастир) јесте да је, поред тих општих молитава, тата изјутра и увече, вршио проскомидију. Шта то значи? То

значи да када би завршио молитве из молитвеника, тропаре, кондаке, помилуј мја Боже, Симбол вере, све је то кажем напамет знао, он би онда наставио да се моли поименце и да каже: помени Господе, сети се Господе, Марка, Петра... Верујте ми, на хиљаде имена је спомињао молећи се и за живе и за мртве.

Вероватно да је то све утицало на мене, али ипак није било пресудно да се определим да у тако раном детињству пођем у манастир. Мој одлазак у манастир је био, ако срем тако рећи, плод дејства провиђења Божијег. С обзиром да смо ми, ка што рекох, били многодетна породица, морало је сваке недеље и сваког празника да пола породице иде на богослужење у оближњи манастир Клисуре, а то није баш ни близу, требало је путовати два сата у једном правцу, а пола породице да остане и да "намирава" стоку и сређује кућу и имање. При том, они који

су остали код куће нису смели ништа ни да једу ни да пију, па чак ни воде, док не дођу ови из Цркве да донесу нафоре. Иако је тата увек доносио нафору, па је остајало, те смо је сваки дан јели. Једног дана, односно, на Богојављење, отишао сам са оцем на богослужење. Тада је свету Литургију служио дивни монах, калуђер, отац Касијан, који је после био у мом манастиру, у Студеници. Ја сам, пошто сам делове Литургије знао, зато што је отац целу Литургију певао, за време херувимске песме, осетио сна-

жан призив да неизоставно хоћу да будем калуђер. Мада, руку на срце, нисам тада знао да разликујем ни шта је калуђер, ни шта је свештеник, ни шта је владика. За мене је свако ко је носио мантију био калуђер. Вероватно је то било тако зато што смо и као парохија припадали манастиру. Е сад, једва сам чекао кад ће се света Литургија завршити. Кад се завршила Литургија мене је тек онда ухватио страх. Како да кажем оцу? Јер ми смо знали шта се сме са оцем разговарати, а шта не сме, докле се сме говорити. Бојао сам се како ће то тата примити. Кад смо излазили из цркве, отац Касијан је рекао мом оцу: "Брате Радојко, да ми даш ово дете у манастир?" Ја нисам могао да верујем сопственим ушима. Отац је одговорио: "Оче, шта ће ти он?" Отац Касијан је рекао: "Треба да ми помогне." Тата је казао: "Оче, имам ја старије деце." Ја сам био мало дете, је ли. "Не, не, њега ми дај." И ту

почне он да се убеђује са мојим оцем... али, тата није прихватао, сматрајући да ја мало могу помоћи. Но, ипак, отац Касијан је био мудар човек и казао је: "Ако нећеш, дај ми га макар да ми помогне за празник Светог Саве." И тако је било. Он је рекао: "'Добро, дају ти га до Светог Саве, а о Савиндану кад дођем водимо дете кући.' И, да скратим причу, кад је дошао празник Светог Саве онда су родитељи дошли и после Литургије рекли да идемо кући. Ја сам почeo да молим да ме не воде. А пре тога, када сам оцу споменуо жељу да идем у манастир, он је био јако против. Тако да сам ја рекао оцу том приликом нешто што се није смело. Наиме, рекао сам: "Тата, зашто ми браниш да идем у манастир, кад се ми овде сваки дан Богу молимо?" Тако се са оцем није смело разговарати, јер отац је био једна дивна и света душа. На крају, он је дозволио. Отишао сам у оближњи манастир Клисуре и тамо сам био осам месеци. После сам прешао у манастир Студеницу. Дакле, отишао сам у манастир у својој једанаестој години. Али оно што је врло интересантно јесте да се мој отац скоро шест, седам година држао по страни, као да нисам његово дете. Не знајући о чему се ради, просто сам мислио: "Боже, зашто се отац тако понаша?" Међутим, требало је да прође време и да он мени на самрти открије тајну, откуд сам ја уопште у манастиру. Када сам га питao: "Тата, зашто си био тако хладан?" У ствари, испоставило се да се отац уплашио да дете које у једанаестој години напушта родитељски дом не постане уличар и да не оде странпутицом. Да би, на крају, отац зажелео да ме само види у мантиji и да умре. И тако је и било. Видео ме је у мантиji и умро је.

Дакле, отишао сам у манастир Студеницу. Имао сам срећу и благослов, прво што сам живео у Светињи, друго што сам имао заиста праве духовнике. Имао сам дивног старешину, игумана, Оца Јулијана и мог духовника, оца Симеона, поред којих сам узрастао. И заиста, Студеница ми је била права мајка, права учиони-

ца, ако нешто јесам, то сам само Студеницом и зато Студеницу но-сим у себи, без обзира где се налазим. Носио сам је и у далеку Америку, носим је и данас, јер рекох, у њој сам провео тридесет година, а од тих тридесет година четрнаест сам био игуман студенички. Али, никад ме то није понело да се поносим и гордим, хвала Богу. А постао сам игуман у двадесет и некој години, кад сам могао и да се понесем, јер бити игуман студенички је велико. Али, дао ми је Бог да се одмах сетим: "Еј, човече! Па ти газиш у стопе где су газили Свети Сава и Свети Симеон." И онда се човек тако смири. Уз Студеницу сам се прилепио, а и њу сам прилепио у своје срце. Иако сам, рекох, био четрнаест година њен игуман, сматрам да сам био најнедостојнији наследник на трону игумана Светога Саве. После тога, Црква ме је изабрала за епископа и био сам годину дана епископ свих српских епархија на југу Србије, у Македонији. Тамо, на жалост, власти нису дале да уђем у земљу, у њихову државу. После оног несрећног раскола, од 1966. године па све до 1993. године, тамо није било српског свештеника. Али, ето, Бог је дао да смо одмах тамо поставили три свештеника и основали црквене општине. У исто време био сам и викар патријарха Павла. Седео сам у Београду и повремено одлазио у Врање, у манастир Прохор Пчињски, да бих одржавао контакте са својим народом. Све је то било до 1994. године када ме је сабор изabrao за еписко-

па западноамеричког. Тамо сам провео осам година. Колико се могло, урадило се. Сигурно да је могло и више, јер увек може више. Поред пастирских, епископских дужности, које сам обављао, мислим да је јако добро што сам, ето, Бог је тако хтео, успео да оснујем два манастира и да оставим у Америци преко шездесет, монаха и монахиња, а да ни у једном од њих нема капи ни европске, а камоли словенске крви. То је оно што је препородило епархију западноамеричку. То је монаштво које дан данас живи, и то је једна од звезда водиља за Америку у православном, монашком смислу. Било је и потешкоћа, али било је и радости, јер православље није бирање лаког, него управо бирање тежег пута и ако се ради са благословом, са љубављу, све то, на крају, бива онако како треба. Тамо сам, као што рекох, осам година био епископ, све док ме сабор није поставио за епископа шумадијског где се и данас налазим.

КАЛЕНИЋ: Служење ближњима кроз старање о њиховом

духовном узрастању је веома тешка и одговорна служба, коју неизоставно прате многа искушења. Речите нам, молим Вас, шта је то што вам је на пастирском путу било најтеже и, са друге стране, шта Вас је крепило да на њему истрајете упркос тешкоћама?

ВЛАДИКА ЈОВАН: Најтеже ми је било да побеђујем и да укроћујем себе. То ми је најтеже. А кад год сам кроз молитву, кроз подвиг, кроз, ето и то да кажем, неки труд, успевао да победим себе, онда сам побеђивао и све оно што није било како треба. То ми је давало снаге и онда сам видео и уверио се да је, заиста, највећи победник онај који победи себе. Јер, сматрао сам и данас сматрам, а то су рекли и свети оци, ако сам хтео некога да поправим, морао сам прво себе да поправим, ако сам хтео некога да просветим, морао сам прво себе да просвећујем и мислим да је ту кључ свега. Ако победим себе, победим грех, победим страсти, обуздам језик, обуздам мисли, обуздам речи, онда ми се даје и благодат Божија и онда благодат Божија крепи и допуњује и оне недостатке које сам имао и које данас имам.

Крепила ме је Благодат Божија, крепило ме је то што сам био свестан, а и данас сам свестан, да моја служба у Цркви јесте онолика колико службим другоме, крепио ме је циљ, а то је спасење душе, и крепиле су ме молитве и љубав, најпре моје братије у Студеници а потом, као епископа, свештенства и свог монаштва. То ме је крепило и увек сам сматрао да ако ишта урадим то није у моју славу, већ у Славу Божију, а на добро Цркве, којој сам, заиста, живот посветио и живот дао. Наравно, колико дајем и у којим мерама, то Бог зна.

КАЛЕНИЋ: Када наши читоци пред собом буду имали овај број Каленића, бићемо обасјани Божанском светлошћу празника Ваккрсења Христовог. Како да, преосвећени владико, ваккршњом радошћу испунимо свај свој живот?

ВЛАДИКА ЈОВАН: Проширићемо ваккршњу радост на свај

Литургијом се учимо да су мртви вечно живи. Литургијом осећамо да нам је сваки човек брат, да је сваки човек икона Божија. Литургијска служба и Света Тајна Причешћа јесу печат и круна свега онога што треба да садржи наш живот.

свој живот, па и на сву вечност, тако што ћемо имати стално у себи Ваксрслог Господа, а имаћемо Га ако заиста верујемо у Њега. Јер хришћански живот јесте вера у Ваккрсење, као што каже Свети Апостол Павле: "Ако Христос не устаде, узалуд је вера наша, узалуд је проповед наша..." Дакле, ако се припремамо не само периодично за дочек Ваккрсења Христовог, него имамо стално у уму шта је то Бога свело на земљу и шта је то Бога успело на Голготу, а то је управо љубав према човеку, јер је Он дошао не да спасава праведнике него грешнике, и ако тако размишљамо о Његовој великој љубави, онда ће нам Божанска љубав просветити срце и разум, да схватимо значај Ваккрсења Христовог. Иначе, не будемо ли стално у сфери Ваккрсења, онда ће нам, заиста, и овај празник, овај нови земаљски Ваксрс проћи као нешто што данас јесте а сутра није. Али управо се данас налазимо у том припремном периоду, у посту који је Црква прописала, да би кроз пост, који, у ствари, значи преображење, преображавали себе да што достојније доживимо Ваксрс. Али, ако човек, хришћанин, епископ, монах, свештеник, доживљава Ваксрс само од године до године, онда се не може рећи да је то хришћанство, а понајмање да је православље.

И зато нам је Црква дала овај посни период да се сећамо себе, својих ближњих, својих грехова, својих речи, својих мисли, својих дела, што управо говори Великопосна молитва Светог Јефрема Сирина, у којој молимо да нам Господ да да сагледамо своје грехове и да не осуђујемо брата свога. Радост ћемо доживети ако у овом посном периоду, као и у сваком другом дану, будемо имали праштање. Не будемо ли имали праштања нећемо осетити ни радост Ваккрсења. Овај нам је

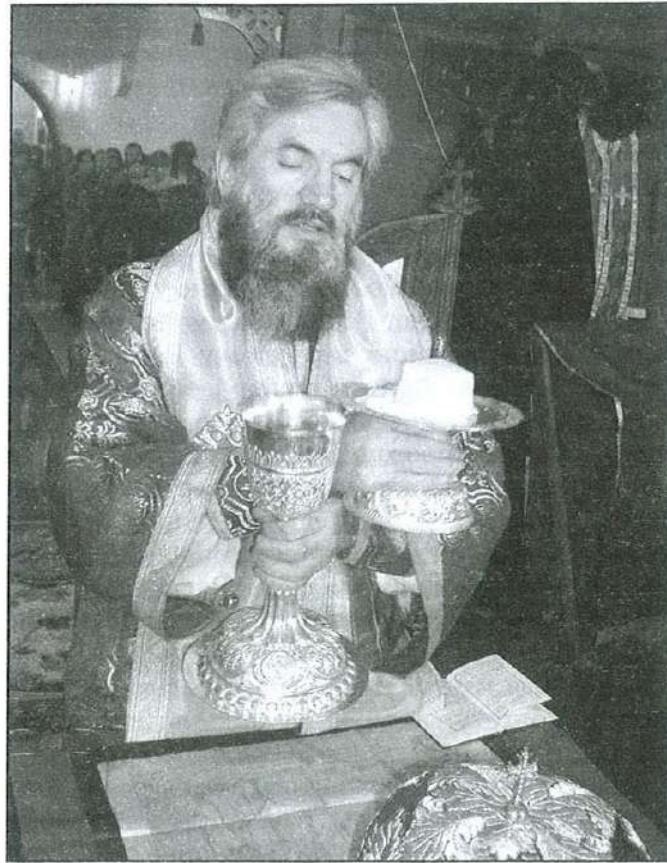
период дат да кроз њега ојачамо будност над собом, јер ћаво никад тако не мобилише све своје снаге против човека као што мобилише уз пост. Уосталом, и сам Христос је рекао да се постом и молитвом и ћаволи изгоне. Зато је ћаво и најјачи и најмобилинији да нам подмеће искушења преко себе или преко било кога другога, само да не идемо на пут ка Ваккрсењу. А човек хришћанин, ако стане на стазу поста, али на стазу правог поста, стао је на стазу Ваккрсења и на стазу Царства Небескога. Зато нам је овај период дат да појачамо веру, љубав, наду, молитву, пост и добра дела. Јер управо су молитва и пост један мост, како би се рекло, мост који нас штити да не утонемо у реку пропasti, а молитва је стуб који нас узвисује ка горе, ка Богу.

Ваксрс је најрадоснији празник, али је он и позив и призив на литургијско сабрање свакога дана, тим пре на сам празник Ваксрса, јер као што рече отац Јустин: "Не могу да замислим тужног човека онде где има Литургије." Тако ће и наш Ваксрс, овогодишњи, бити празник радости ако се будемо припремали и духовно, а не само ако будемо физички постили, што је итекако потребно, али овај други пост, у којем нам посте мисли, у којем нам посте речи, у којем нам посте руке, у којем нам посте очи, исто тако, ако не и више нам је потребан. Треба да заиста колико можемо дамо од себе, а све је друго Благодат Божија, и да просто осећамо радост сусрета са Ваксрслим Господом.

КАЛЕНИЋ: У последњих десетак година уочљив је пораст литургијске свести у нашој помесној Цркви. Ипак, имамо утисак да то још увек није довољно. Можете ли нам указати на прави значај и место свете Литургије у нашем црквеном животу?

ВЛАДИКА ЈОВАН: Као што је Црква Светајна из које произилазе све друге тајне, тако је и света Литургија срж нашег живота. Јер се у њој најнепосредније сједињујемо са Христом. Дакле, нема ни Тела ни Крви Христове на другом месту него у Литургији. И зато је Литургија стожер нашег живота и свих наших богослужења. Литургија је предукус Царства Небеског и оног хришћанина кога нема на Литургији, овој овде, која је само икона или слика оне вечне, праве Божанствене Литургије, небеске Литургије, њега неће бити ни тамо. И оног верника кога нема на дискусу овде на земљи, неће га бити ни на оном горе. И зато је одговорност свакога хришћанина, тим пре нас свештеника, да себе и све своје и све вернике управо имамо на овој Божанственој Литургији. Хвала Богу, очевици смо да свест о Литургији расте и у нашем српском народу. Велика је радост то што се духовно будимо, што сазнајемо, али то још увек није довољно и није онако како треба да буде. Вероватно да ту има недостатака са вишем страна. И од мене епископа и од свештенства и од верног народа. Зато покушавамо да се што више вратимо липтуријском животу, у чему и јесте смисао нашег живота, али да се вратимо и да свету Литургију служимо онако како је она и служена. Да схватимо да Литургија није приватно дело, да ни једна молитва није приватна, није намењена само за свештеника, него за све заједно. И ја верујем да ће Бог dati благодат, а Он је даје само ако ми умемо да је осетимо и да је прихватимо, да нас просвети Литургијом. Као што је рекао Хомјаков: "Ко зна шта је Црква, зна шта је Литургија, а ко не зна шта је Црква не зна ни шта је Литургија."

Дакле, морамо радити, баш као што свети Макарије каже: "Хришћанин себе мора да примора за живот вечни, за Царство Небеско." Тако и ми морамо ра-

дити на литургијском просвећењу ако желимо Царство Небеско, ако желимо спасење и себе и других, јер морамо знати да се Литургијом учимо како да живимо, како да волимо, како да праштамо. Литургијом се учимо да су мртви вечно живи. Литургијом осећамо да нам је сваки човек брат, да је сваки човек икона Божија. Литургијска служба и Света Тајна Причешћа јесу печат и круна свега онога што треба да садржи наш живот. Зато позивам прво себе, а затим и свештенство, монаштво и сав народ ове епархије, да схватимо да ако хоћемо преобразај у себи, у породици, у друштву, у Цркви као заједници, не можемо без литургијског живота и литургијске хране. Јер је Христос рекао: "Ко не једе Тела Мога и не пије Крви моје, живота нема у себи." Дакле, ако нисмо на Литургији, нисмо ни у животу. Јер ако немамо Христа шта нам је овај живот? А Њега нема ако Га ми не узимамо из једне Чаше и из једног Хлеба. Нема га. Има, живе људи и без тога, али да ли је то заиста живот? Шта је тај живот који ћу ја проживети овде на земљи, макар и сто година, у односу на вечност? Дакле,

молим и моје свештенство и народ и вернике да никако не размишљају да је изгубљено време оно које се проведе на светој Литургији. Литургија освећује оног човека који учествује у њој. Волим да разликујем и да кажем да је велика разлика присуствовати Литургији и учествовати у њој. Присуство је нешто сасвим друго, али, сигурно да не може бити ни учешћа без присуства, али морамо се припремати за литургијски живот и за ову Литургију коју слушамо у нашим храмовима. Морамо имати и ту припрему, ако хоћемо да доживимо просвећење, обожење, и ако хоћемо, како је то мој дивни испосник, отац Касијан, говорио: да осетимо умиљење. А заиста је света Литургија сва умиљење.

КАЛЕНИЋ: Да ли можемо ове речи схватити као Вашу пастирску поруку за крај овог разговора?

ВЛАДИКА ЈОВАН: Да. На на ма свештеницима је огромна одговорност. Наравно и на вернику, јер је и он хришћанин. Наш човек обично кад види нешто у Цркви то приписује само епископу, или свештенику, или монаху, а заборавља да је и он део Цркве. Дакле, на свакоме од нас је велика одговорност, а тим пре на нама свештенослужитељима да учинимо све што је у нашој моћи да преобразимо људе и да их доведимо на свету Литургију, односно, да их доведемо у храм, на сабрање. Молим се Мајци Божијој и Васкрслом Господу Исусу Христу да нас просвети, да нас освети, да спознамо шта су праве вредности у овоме животу. А вредности у овоме животу су вера, нада, љубав, праштавање, молитва, пост, добра дела. То су вредности из којих произилазе све друге вредности. Дакле, да се учимо и да верујемо да заиста без Бога не можемо ни преко прага. ■

разговарао
Никола Миловић, јереј

ПАЛАДИЈЕВ ЛАВСАИК И ДУХ ИНДИВИДУАЛИЗМА

Познати проблем у православном предању, богословски разматран као проблем разлика између евхаристијске и аскетске еклесиологије, подстакао је редакцију "Каленић" да у једном класичном аскетском спису о египатском монаштву с краја 4. века, какав је Паладијев "Лавсайк", пронађе примере који показују колико је за тадашње монахе живот у Цркви, у заједници, био подразумевајући

Индивидуализам, који тако снажно манифестише савремени човек и који постаје његово основно одређење, не може се сматрати новом појавом у људској историји. Напротив. Адамова еманципација од Бога, његова жеља да свој живот зајнује на себи и свом односу према Еви, јесте оно што хришћанска теологија означава превасходним чином индивидуализма. Адам је родоначалник индивидуализма и људске културе и етоса који се богословским речником назива "светским" и који садржи појам палости и одбијања заједнице с Богом. Индивидуализам или одбијање и неспособност за заједницу су синоними за пад и то је начин човековог постојања који се изједначава са смрћу и пребивањем у Аду. Адско стање је стање одсуства заједнице, оно је скуп јединки у коме „нико никоме не види лице“.

Насупрот неуспеху и побуни првог Адама, нови Адам - Христос, благовести и Собом открива нови начин постојања - у заједници са Богом и једних са другима. То је пут који је од Бога жељен јер је Бог од почетка заједничко одредио као начин превазилажења трулежности и смрти. Оно, дакле, није додатак и украс животу, већ његова претпоставка.

У хришћанској књижевности се у различитим формама изражавају ова два начина постојања, а најчешће као два пута (Нови Завет, Јермин Пасхир и сл.), од којих је један „широк“ (Нови Завет) или „криви“ (Пасхир, 2. век) пут и води у пропаст, а други је „узак“ (Нови Завет) или „прави“ (Пасхир) пут и води у живот. На исти начин и сваки хришћанин у историји живи „у свету али није од света“, „живи у отаџбини својој, али као пролазник... свака туђина њему је отаџбина и свака отаџби-

на туђина“ (Посланица Диоћнешу, 2. век).

Црква је, као простор и начин нашег спасења пре свега заједница, али заједница заснована на принципима Новог Еона, будућег Царства Божијег, а не на принципима „овога света“. Овакво њено постојање у свету и историји претпоставља мисију, не-престану тежњу да обухвати и преобрази цео свет,

али она подразумева и непрекидну опасност утицаја света на њу, пронирање етоса света у црквени живот. То, даље, значи да чланови Цркве, хришћани, могу да буду носиоци „овосветског“ етоса, а да при том буду убеђени да се ради о хришћанском етосу (улога теологије и теолога је овде од пресудног значаја). Тако је и са нашом темом о индивидуализму и заједничкој. Једно једноставно истраживање које би се предузело о карактеру наших парохијских евхаристијских сабрања, посебно у градовима, вероватно би показало да су она више скуп индивидуа него заједница у еклесиолошком смислу. Да је ово стање негативно и да га треба превазићи је чињеница са којом би се сви сложили. Али шта је са монашким заједницама? Да ли би се сви сложили да и за монахе важи све горе наведено кад се оно, у представама хришћана лаика,

па и клира, повезује са усамљеношћу

или бар са осамљивањем? Овај познати проблем у православном предању, богословски разматран као проблем разлика између евхаристијске и аскетске еклесиологије, подстакао је редакцију листа да у једном класичном аскетском спису о египатском монаштву с краја 4. века, какав је Паладијев *Лавсайк*, пронађе елементе и примере који показују колико је за монахе изузетно строгог подвига, живот у Цркви, у заједници, био подразумевајући. Да је њихово осамљивање увек било другоразредно и при времену, а евхаристијско сабрање и причешћивање основно и спасоносно. Заједница је услов спасења, без обзира где и како живи хришћанин, у свету или у пустини. Истовремено, редакција листа од свет срца препоручује својим читаоцима ову књигу (издање Епархије далматинске, Шибеник 2002).

Паладије књигу упућује Лавсу (одатле и назив) да би га упознао са животом египатских монаха, а на основу личног искуства из периода његовог путовања по Египту од 388. до 404. год.

О Макарију Египатском

Овакво упутство даје овај велики подвижник једној жени коју је исцелио: *Никада не остављај Цркву; никада себе не удаљуј од свећотој пречешћа. А ово што се дотодило јер ћеш недеља ниси приступила пречистим Тајнама Спаситеља нашеја.* (стр. 30 поменутог издања)

О Валенту (стр. 55)

Паладије у свом делу наводи и читав низ лепих примера, оних који су се погордили услед свог подвига. *А та болесност је расла па он поче да презире и саме Тајне Христове... У силној прелести, он сушта отиде у цркву и браћији која се сабрала, реч: Мени не треба пречешће јер сам данас видeo Христу! Тада ћа свећи Оци везаше ланцима и за годину дана ћа излечиши...*

О Птоломеју (стр. 57)

... Тако је живео шестнаестој године. За све то време он се скоро ни са ким није срећао и лишен духовне ђајке и заједнице са свећим Оцима и користи која бива од тога, а такође лишен и постоејаној пречешћа свећим Тајнама, он у многоме одлуча са правој шута...

О аби Аполосу (стр. 79)

Многи од њих силазили су са горе у шри сашта по подневу и, пречистивши се, ојеши су се ћели на гору, остајући задовољни само духовном храном све до пречећа сашта по подневу идућеј дана... Монаси треба, ако је то могуће, да се свакоја дана пречешћују свећим Тајнама, јер ко се удаљава од свећих Тајни, тај се удаљава од Господога. Ко се нејресано пречешћује, нејресано прими Христу у себе, јер сам Спаситељ говори: Који једе моје тело и пије моју крв, обитава у мени и ја у њему (Јн. 6, 56). Да кле, од велике је користи монасима да се нејрекидно сећају спасносног страдања Христовој и да свакој дана буду сремни претермити себе да сваља

постојано примију тајне Христове, јер се на тај начин удостојавамо отроштва прехова. (Причешћујемо се не зато што смо достојни већ да би нам били оправдани греси. Причешћивање је, тако, и покажање - примедба редакције)

О аби Јовану (стр. 96)

... После тога поче ићи по йустини, хранећи се биљем, а недељом је долазио на превање место ради пречешћа свећим Тајнама.

О нитријским монасима (стр. 102)

... Сви живе засебно, у затворништву, а једино се суботом и недељом окнују у храму и примију један другог. Многи од њих по шри или четири дана не излазе из својих келија, тако да један другога виде само на црквеним сабрањима. Неки од њих на сабрања долазе са удаљеностима по шри или четири миље...

О Амону (стр. 104)

Постоји још једна йустинија у Етиопији, у приморју, али је она веома нејреспанојачна. У њој се подвизавају бројни отишеници. Она се налази у близини града Диолка. Тамо смо срели свештеника по имену Амон, човека неизрециве смртности и који је био удостојен многих виђења. Једном, за време службе Божије, он је видeo анђела Господњег као стоји с десне стране Жртвеника, означава браћију која прилази свећим Тајнама и зајицује њихова имена у неку књигу (књигу живих - прим. Редакције). А имена оних који не дођоше у храм, анђео избриса и ти се за принаеси дана ујокоши.

А да се сваки подвиг предузима из љубави према Богу и ближњему и да није пресудна врста подвига, већ количина љубави сведочи нам следећа прича о Аполонију (стр. 23):

Трјовац по имену Аполоније, остави свећи и настани се у Нитријској Гори. Пошто је већ био човек у годинама, није могао да изучи занат, нији да научи да тиши, али се запој у шоку свог двадесетогодишње посвита у Нитријској Гори, подвизавао на овај начин: кујујући у Алекс-

санџији за свој новац, који симче својим трулом, разноврсне лекове и сваковрсне келијске поштребашине, он је њима снабдео браћију за време болести. Дошађало се да он од раној јунара па до шри сашта по подневу, обилази исхоснице и манастире и све шамошње келије и тада да није ко у болести. А носио је са собом суво троже, јабуке (напр.), јаја, шененини хлеб, све оно што је било поштребно болесницима. На тако користан начин овај уједник Божији живео је до дубоке старости. Пред ујокојење, он предага све ствари једном монаху који је био поштавио њега, и замоли ћа да настави његово дело. Јер је и такав посвити поштребан у Нитријској Гори, у йустини, на којој живи ћеш хиљада монаха. ■

КАРЕЈА

Буди ме штина, отишена
Крзном већра у ћајевима
кесићена
Све су звезде ујаљене
И отромне, ноћ је од
светлости шешика
Као прокисла риза.
На шераси ваздух
Прејриза у црној ћешељци
и ћуша
Смешини листи моје свеће;
Историја,
Оћеши разорена, којни
Као снеј у овом шачном
распореду
Вашре и ћласова: Аксисон
Естин
И ћрсћи који у ћлашку
мраморну ћлочу
Грчка слова урезује безмерно
лаким додиром
Сиваран је као ове звезде,
У истом простијору ноћи,
тје море недалеко
Диже се и сиушића као ошић
Испробадан белим чиодама.
Сашт пре зоре
Златио у ћрлу ћишице ћочиње
да ћева:
Тако и реч.

Иван В. Лалић
(1931 - 1996)

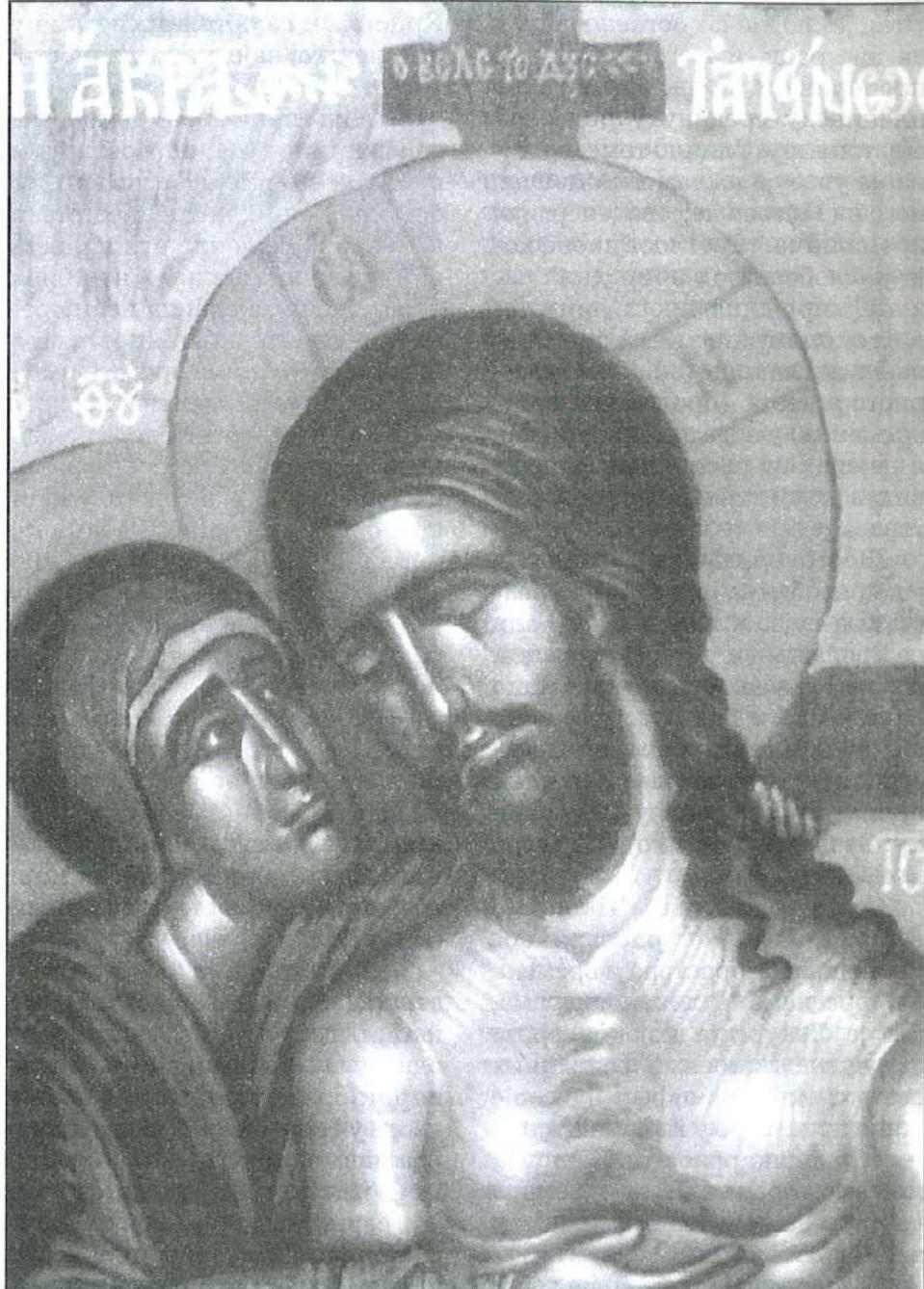
ИКОНА И НЕСТВОРЕНА СВЕТЛОСТ

Покушају да истражим однос иконе и нестворене светлости износећи седам дефиниција (одређења) Иконе. На крају ћу резимирати исихастички карактер иконографије у седам реченица.

Прво одређење које одлично изражава икону припада Виргилу Георгију: "Икона је прозор у вечношт."

Друго одређење: "Икона је оно што видимо на представи Успења Богородице. Апостоли, Богородица и Христос су насликаны свим бојама. Затим, Христос је окружен једнобојном плавом славом (доксом) са анђелима, држећи у својим рукама Богородицу као дете. Овде вишебојност представља историјски тренутак, док нас једнобојност плаве боје уводи у есхатолошку реалност, у коју Христос уводи Богородицу целу (не само њену душу како неки мисле). Он је преводи из живота у историји ка вечном рајском животу. Управо овај прелазак осликава православна икона."

Треће одређење: "Икона је живопис који нам представља читаву Цркву заједно са Христом Вазнесења, Кога преузима Бог Отац." Према томе, икона, православна икона, са богословског гледишта, извире из Вазнесења. Вазнесење се поистовећује са Другим доласком Христовим, јер анђели су при Вазнесењу говорили ученицима да ће Христос поново доћи у свом Другом доласку на исти начин на који бива преузет, значи прослављен и вакрснут: "Овај Исус који се од вас узнесе на небо, тако ће исто доћи као што га видјесте да одлази на небо" (Дап 1, 11). Вазнесење и Други долазак предиконизују се у Преображењу на Тавору и у Вакрсну Христовом. Са Тавора проистиче својственост светлости и велики значај који има светлост за иконографију. Према томе, ово треће одређење иконе могло би се изразити на следећи начин: "Икона је фото-зографија (светло-живопис, светлопис) Богочовека и целокупне творевине."

Стилмајис Склирис - Оплакивање Христова

Четврто одређење: "Икона је једна сликарска аскеза-вежба која има свој зачетак у пратврбеном ништавилу (Ј. Зизиулас, *Христологија и постоење*), које ништавило изражава тамна основа (и такозвана проплазма на језику иконографа), и овенчава се божанском светлошћу насликаног бића, које бљешти од светлости као Христос на Тавору. Свака икона сваког светитеља подстиче нас на очишћење и осветљење."

Пето одређење: "Песнички бисмо могли рећи да је икона живопис који изражава следећу животну истину. Замислимо да улазимо у своју викендницу која се налази на планини, где је хладно, пада снег и дува ветар. Гледамо собу кроз коју је пре нас прошла једна наша вољена личност, на пример отац. Он је ту припремио наш боравак, а затим је отишао. Ми њега не видимо у кући, међутим, у свим предметима који се налазе у викендци, у

упаљеном камину, у топлом јелу, у постављеном столу који нам је оставио ми додирујемо присуство оца, као дискретну љубав. Отац је свој печат оставил посвуда нас ради, и његова љубав је преобразила негостољубиву планинску средину у родитељску топлину. Слично томе, и икона не указује на самог Бога Оца, него на Његова дејства (енергије) према нама." Светлост иконе која је слободна од природних закони, миронаше, кропи лица, тела и околину (пејзаж) и преображава насликану бића од унутаристоријских (пролазних, привремених) у есхатолошка (вечна и рајска), од распарчаних индивидуа у уједињена путем осветљења једините личности.

Шесто одређење: "Икона је једна необична слика, која представља пејзаж нашег света, али не пропадљивим као што је сада, него непропадљивим, онако како ће га гледати Бог Отац у есхатону. Тада ће вакрсли Син представити Оцу вакрсле људе и не-пропадиву творевину, говорећи му: Ево мене и деце коју ми је дао Бог-Отац."

Седмо одређење: "Икона је васпостављање распарчаног пропадљивог простора и времена на фрескама осликаног храма, где је Литургија која се врши окружена ликовима осликаних светих, који манифестишу своје живо присуство у Евхаристији."

Са сликарског становишта можемо горе наведена одређења да преведемо на следећих седам сликовитих изјава.

1. Икона није натуралистички портрет, него фотопортрет. Она изражава онтолошко учешће и причастност нестворене светлости.

2. Ова светлост превазилази природне законе оптике. Изражава слободу Нествореног.

3. На иконама се не представља Христос као једна индивидуа, него се открива тајна Христа као тајна Цркве, где су окупљени многи, односно свети (у павловском значењу речи свет). Сваки свети који се изражава на икони носи исте особине светлости као и Христос, то значи да се показује као Христос по благодати.

4. Као што се свака икона осветљава трансцендентно, следи да осветљење изједначава по благодати сваког светитеља са Христом и са осталим светима у онтолошкој заједници личности, то јест Цркви.

5. Чињеница да се демони не изображавају на православним иконама етички (односно као добри или лоши), нити на естетски начин (као лепи или ружни) него на онтолошки начин - као бића која поричу заједницу нестворене Светлости, која ипостазира бића, и према томе представљају се мрачни, тамни, умањени - значи да су нестворене енергије као неки мост између Бога и творевине, и да оне дају онтолошку ипостас ономе које је отворен за Бога, који шаље енергије, док они који затварају себе за љубав Божију јесу спорна бића чије је живљење под знаком питања (не знамо да ли постоје или не).

6. Према томе, икона нас подстиче на однос љубави између Бога и човека, не кроз једно индивидуално очишћење од наших страсти, него кроз очишћење наших међусобних односа, који треба да се прочисте од egoизма и емпатије (Зизиулас).

7. Технотропија или стил који ствара слободна светлост на икони, има својствену разлику у односу на било које друго сликарство. Нестворене енергије уводе у творевину коренито нове реалности. Дакле, иконе треба да представе заједници светих (тј. верном народу) трајну оригиналност и аутентичност првог живота. Иако је литургијски типик подражавање и понављање, ипак у Цркви, због нестворених енергија, не живи до саду (плекси), него стални излаз из досаде, изненађење, усхићење (екплекси) пред нествореним. Тако, икони није циљ само да подражава претходне иконе, него да нам помогне да видимо Христа и светитеље као потпуно нова бића, која нико као такве до сада није видео. Не да васпостави нека својства, него да превазиђе детерминизам својстава. Ту се налази особеност и чуднотатост, што одговара усхићењу

и својствености исихастичког доживљаја. И једно и друго је осветљење.

Горе наведена одређења, која нисмо имали прилике да подробније анализирамо, откривају нам исихастички карактер православне иконографије, који карактер изостаје у религијски надахнутим делима у западном хришћанству. Исихастички карактер иконографије постојао је и пре исихастичких спорова у 14. веку, јер је он дијахроничка реалност свих фаза развоја црквене историје. Исихастички спорови били су само повод за богословље светог Григорија Паламе о нествореној светлости, које је, иначе, изображену на иконама. На тај начин, и свети Григорије Палама као и сви поборници исихазма помажу нам да дубље схватимо претпостојећи исихастички карактер иконе.

(Преузето из зборника: *Свети Григорије Палама у историји и садашњошћи*, издавач: Духовна академија Светога Василија Острошког, Србије, 2001. године) ■

**Протопрезвитељ
Стаматис Склирис**

БОГОРОДИЧИНА МИЛОСТ НА СЛИКАМА

Велики патријарх Фотије (IX век) у Слову о Богородици, налазећи се, вероватно, пред мозаичком иконом Пресвете Богородице у Светој Софији, показује колико лепота светитељског лика може код посматрача да расплати душевна осећања:

"Представа Богородице пријатно нас увесељава и тера у занос, али не онај од пехара вина, већ од прелепог призыва, овде наш разумни део душе, пролазећи кроз телесне очи и управљајући поглед у своју своју снази према божанској љубави праве вере, и даје попут воћа најисправнију визију истине. Тако нас чак и на сликама Богородичина милост одушевљава, теши и оснажује." ■

ЧУДО СА ИКОНОПИСЦЕМ

Још од средине XVII века међу Србима је врло популарна књига ученог светогорског монаха Агапија Ландоса Крићанина *Амартилон сошириа* (српскословенски *Грецих сласеније*), дело поствизантијског периода грчке књижевности које сведочи да стари узори нису заборављени, већ да се могу прилагодити новом времену. Само неколико година после објављивања у Венецији на грчком (1641), ову књигу на српскословенски превео је на Светој Гори јеромонах Самуило Бакачић. И изван Свете Горе настају многи српски преписи, најчешће као издвојена посебна целина *Чудеса Пресвете Богородице*. Ова *Чудеса* нашла су се и у једном зборнику који је 1697. године "на прочитаније иноком Раче манастира" преписао познати преписивач Јеротеј Рачанин.

Кратку причу *О чудодејствувији на иконописцу сбившем се, која, како каже преводилац на савремени језик, професор Ђорђе*

Трифуновић "...давнашњег византијског узора и фантастике, нуди неколико јединствених културно - историјских вести и естетичких погледа", Јеротеј је преписао као 46. чудо. Преносимо је према књизи професора Трифуновића *Са свећојорских извора*:

Бејаше неки иконописац, Јован по имену, богобојажљив пре ма Пресветој Богородици, и у уметности овај искуснији од свих других. Поклањао је много пажње и сваке љубави док је радио икону Пресвете Богородице, да буде много краснија и лепша од икона других светитеља. Толико су се сви дивили красоти које имаху иконе Богоматере, које је иконописац украсавао својом вештином и сваким поступком којим је могао! Када је, пак, сликао ђавола, радио га је толико нагрђена, да нико није могао видети страшнију ствар и ружнију. И ово је радио праведно. Јер као што најпре би најлепше створење Творчево док послушан бејаше, тако опет, после

преступа би ружнији од свих и страшнији.

Овог богобојажљивог иконописца веома је мрзео човекомрзац и тражио је погодно време да га убије не толико због тога што га је сликао ружна, већ зато што је завидео красоти Богоматере. Јер леполикост њена подвизала је људе на већу побожност према њој.

У оно време сазидаше једну цркву високу и позваше овога Јована да је ослика. А он дошавши, постави скеле да осликава најпре високе делове, као што је био обичај. И док је сликао Благовесте Пресвете Богородице, угледа ђавола пред собом који му рече:

- Пошто сада не можеш да ми умакнеш, сурваћу те зато што и овде, на висини храма, сликаш слику веома леполику и красну.

И речју растури полице и сруши доле даске на којима је иконописац стајао. А он завали, говорећи:

- Пресвета Богородице, помози ми!

И тако пружи руке своје према јиду и одмах, о, чуда дивног, слика Пресвете Богородице испружи десницу своју, узе иконописца за руке и не остави га да падне доле и поломи се. Висио је тако неодрживо толико времена, док му не принесоше лествице и сије по њима без икакве повреде. А они што стојају доле задивише се. Тада Јован благодаривши достојно многоопеваној, исприча им како се све збило. И сви прославише Бога и увек деву Богоматер. Од тада па надаље ђаво није смео виште да га омета. Шта више, овим поступком му је само помогао. Јер, уместо да га погуби, учинио му је велику корист, пошто су га сви узимали у великој богобојажљивости. И оставише друге иконописце, те су само њега позивали свуда. И осликавао је домове и цркве у славу пречисте Богородице и из ње неизрециво рођеног Бога, коме нека је слава у векове. Амин. ■

Похвално слово Ђирилу и Методију

БЛАГОСЛОВЕН НЕКА ЈЕ ЈЕЗИК ВАШ

Какву ћу похвалу створити за вас, који сте се толико трудили Христа ради у источним и западним и северним крајевима, не тражећи ништа пролазно и трошно, него вечно и бесконачно?

Крст Господњи мужаствено примивши
и тиме откравивши земљу, слеђену под грехом,
посејасте духовно семе
и цркви чисто жито принесосте -
учење које сија дневном светлошћу.
Њиме као светионици светлите по целом свету,
прогнавши бесовску хулу и сву јерес,
јер бејасте велики стубови Христове цркве.

Небески људи а земаљски анђели,
ви у телу бестелесни живот стекосте.
Блажена утроба која вас је носила
и која је отхранила два класа многоплодна,
којима сте заситили гладне народе,
и жедне напојили животним пићем:
неисцрпну храну источили сте обилато за све.

Ко вам може достојну хвалу изрећи?

Ви сте се јавили, равни небесима,
и све поднебесно прошли сте стопама својим,
свет сте сав обасјали.

Благословен нека је језик ваш.
којим посејасте духовне речи,
на спасење безбрежним народима.

Примивши од Бога благонадахнуте даре,
мрак незнанја одасвуд прогонисте,
показујући собом узор за све
и из уста духовну сладост истачући.

Постали сте рушиоци васцелог паганства,
непријатељи јеретика и прогонитељи бесова,
светлост омрачених, учитељи нејачи,
неисцрпна храна за гладнике,
нагима обилне одеће даваоци,
убогима помоћници,
путницима домаћини,
болесницима посетитељи,
нападнутима заштитници,
слепима светлодавци
и захваћеним таласима животнога мора
велика нада,
стена и покров онима што у вама
траже прибежиште,
Јудејима противници
свете Тројице исповедници,
извршитељи Божије воље
и Божије величине слуге,
извори Божије речи,
непорочни стубови Христове цркве,

печат правде, штит вере, шлем спасења,
клас многоплодан, лоза медоточна.

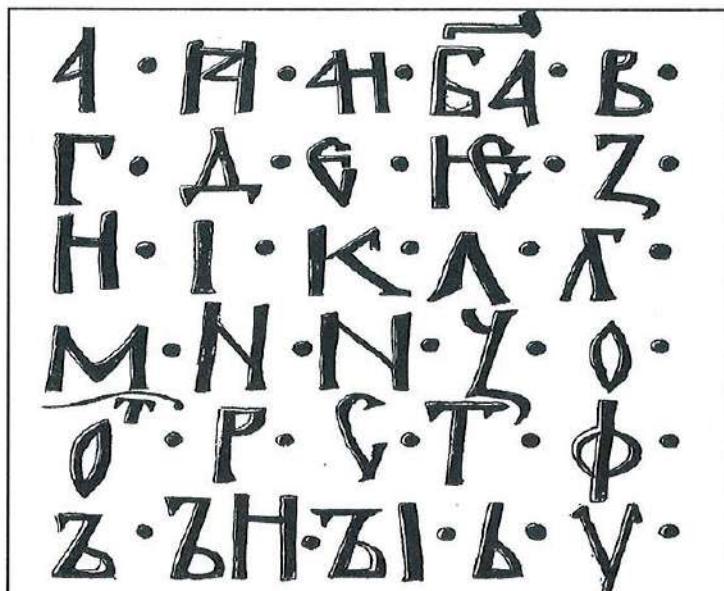
Ваше су речи сађе медовно,
којим насладисте сву васељену.

Ви сте као бисер многоцен источили блага Господња,
ви, пребивалиште Божије воље,
обитавалиште Светога Духа,
сасуди изабрани,
који проносите име Христово по свој земљи,
крст на себи поневши,
пролазно презревши
и насладу вечитих ствари примивши.

Увек преподобни и истински пастири,
молите се усрдно за своју изабрану паству,
одгонећи страсти и беде и напасти.

Просветите нашега срца очи
и учврстите ум
да достојно следујемо по стопама вашим;
и узимајући нам немоћи наше,
одозго силу подајте да ми, достојно у Христу
поживевши,
наследници постанемо прегнућа ваших
и проповедници праве вере коју сте пренели.
Да сви једногласно прославимо тројство
божанство,
Ода и Сина и Светога Духа,
сада и увек и у веке векова, амин. ■

Непознати писац

Српско јисмо X века (Темнићки наштинис)

Делија стірана

“Који не људи Царства Божијега као деше неће ући у Њега”

ХРИСТОВО ВАСКРСЕЊЕ

А пошто мину субота, на освитку првога дана недеље, дођоше Марија Магдалина и друга Марија да осмотре гроб. И где, земља се затресе веома; јер анђео Господњи сиђе са неба, и приступивши одвали камен од врата гробних и сеђаше на њему. А лице његово беше као муња, и одело његово бело као снег. И у страху од њега уздрхташе стражари, и постадоше као мртви. А анђео одговарајући рече женама: - Не бојте се ви; јер знам да Исуса распетога тражите. Није овде; јер устаде као што је казао. Ходите да видите место где је лежао Господ. И идите брзо и реците ученицима његовим да устаде из мртвих; и где, он ће пред вами отићи у Галилеју; тамо ћете га видети. Ето казах вам. И изашавши брзо из гроба, са страхом и радошћу великим похиташе да јаве ученицима његовим. А кад иђаху да јаве ученицима његовим, и где, срете их Исус говорећи: - Радујте се! А оне приступивши, ухватише се за ноге његове и поклонише му се. Тада им рече Исус: - Не бојте се, идите те јавите браћи мојој нека иду у Галилеју, и тамо ће ме видети. (Матеј 28, 1-10) ■

ХРИСТОС ВАСКРСЕ! ВАИСТИНУ ВАСКРСЕ!

Чујемо ове речи у свим православним црквама широм света, у Србији, Грчкој, Канади, Русији, Јапану, Америци, Сирији, Либану, Бугарској, Румунији... и у стотинама других земаља широм света, на разним језицима.

Шта се дододило? У зору, трећега дана, у недељно јутро, три жене узеле су мирисе и отишле до гроба да помажу тело Исуса Христа. Када су се приближиле гробу, снажан земљотрес потресао је град, зато што је анђео Господњи сишао са Небеса на земљу, померио стену, која је затварала гроб, и сео на њу. Стражари су попадали на земљу од страха. Блештаво светло засијало је из гроба. Анђео у белој хаљини, појавио се пред женама гово-

рећи: "Не плашите се, Господ Исус Христос је васкрсао. Дођите и видите место на које је положен. И идите брзо па реците Његовим ученицима да је васкрсао из мртвих."

Испуњене радошћу, жене отрчаше ученицима да им саопште радосну вест. Док су оне журиле, Господ Исус Христос их је пресрео и поздравио их. Оне су пале на колена и поклониле му се. Господ Исус Христос им је рекао да се не плаше, и да кажу ученицима да иду у Галилеју.

Замислите каква је радост испунила жене ми-роносице! Замислите како су се ученици осећали када су чули ову радосну вест о васкрсењу Госпо-да Исуса Христа! Он је васкрсао! ■

ГРОЖЂЕ ЉУБАВИ

Око 330. године по Христу, настанио се у скиту свети Макарије Египатски. Мало по мало, око светог Макарија окупиле су се хиљаде монаха који су прихватали његове савете и његове речи. Али и многи обични људи долазили су из целог света овоме светитељу да би примили плодове његове љубави. Његова слава се ширила по целој земљи. Једнога дана су дошли неки поклоници да виде аву Макарија. И као поклон су му донели корпу пуну грожђа. Седели су код старца прилично дуго, чули његове духовне савете и душевно обогаћени кренули су назад у град.

- Ово је за тебе, Аво - рекоше му одлазећи. - Знамо да много волиш грожђе. Узми га, молимо те.

Ава Макарије захвали поклоницима и испрати их са осмехом. Посред неугледне колибице налазила се једна корпа препуна дивног миришљавог грожђа. Редак дар будући да у том крају није било ничег сличног. Сигурно ће бити веома слатко, помисли ава Макарије и крену да га проба. Но, како се саже, угледа кроз прозорчић колибице друге подвижнике и осети кривицу.

- Није право да ја задржим грожђе. Остало оци уопште га нису пробали. Однећу до аве Петра, он је стар и сигурно ће му се много допasti.

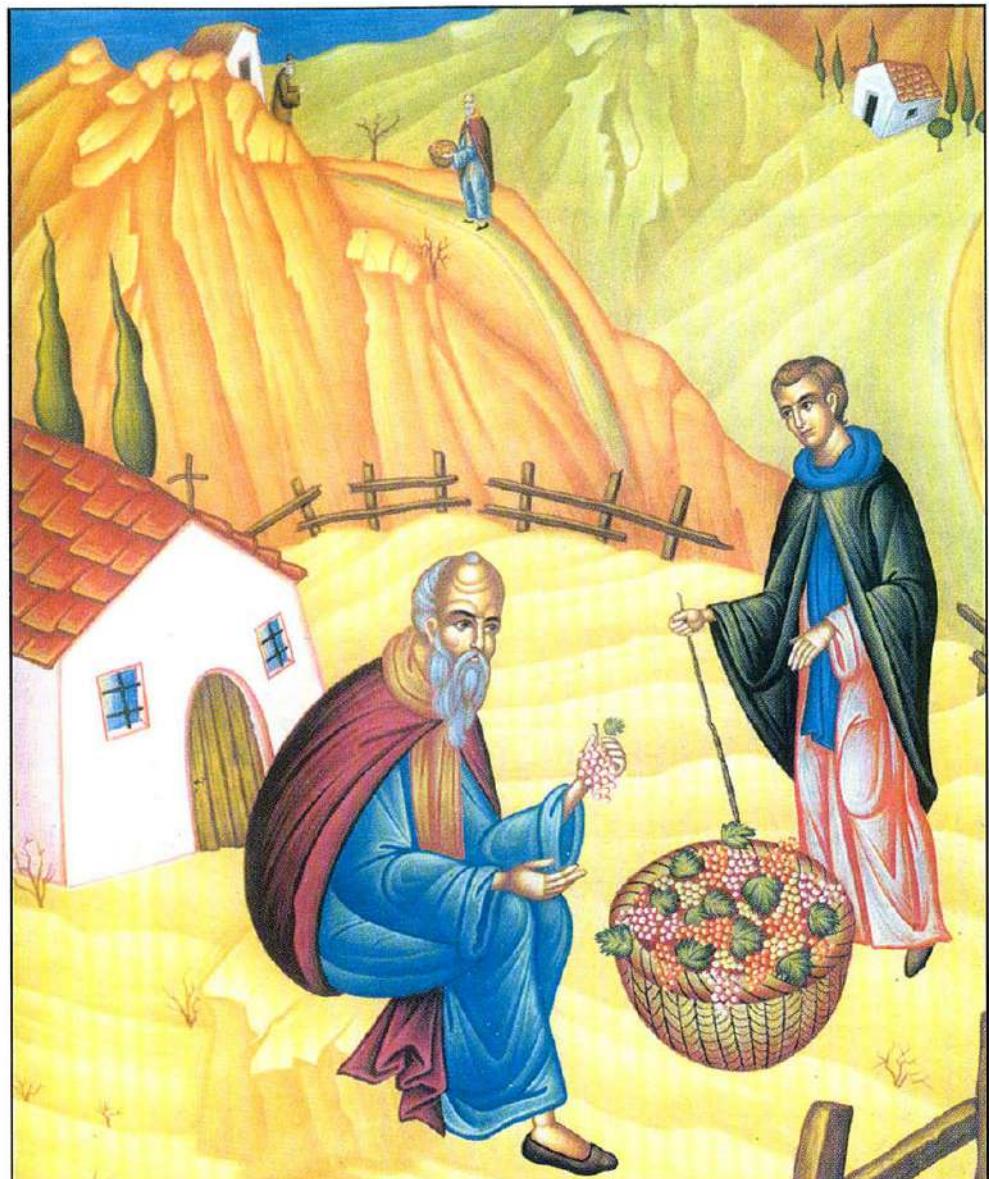
Узе, дакле, грожђе и зачас га однесе до аве Петра који је био најстарији у скиту.

- Аво, донели су ми ово грожђе па помислих да ће се теби допasti. Хтео бих да ми учиши љубав и да га задржиш - љубазно рече ава Макарије.

- Хвала ти аво, Бог те благословио - одврати старац.

И ава Макарије оде својој колибици. А ава Петар узе грожђе и крену да га проба.

- Ма стани мало - помисли - други оци нису уопште ни пробали. Знам да ава Исидор много воли грожђе.

И без много размишљања узе корпу и однесе му је.

- Старче, донели су ми ово грожђе. Учини ми љубав и задржи га. Знам да ти се много свиђа - рече ава Петар нудећи свој дар ави Исидору.

- Бог те благословио - одврати овај и узе га.

Али ни трећи ава не задржа жељено грожђе.

- Није право да га ја задржим - рече ава Исидор и однесе га следећем брату. А овај следећем. До смираја дана корпа са грожђем прошла је кроз све оскудне колибице и нико је не задржа мислећи да је потребнија оном другом. Када грожђе стиже у последњу колибицу, монах који је у њој живео помисли: "Грех је да

ја задржим ово грожђе. Оно се много свиђа ави Макарију." И упути се према његовој колиби.

- Аво, опрости ми, али знам да ти се ово грожђе свиђа. Учини ми љубав па га узми.

Тада ава Макарије, гледајући корпу пуну грожђа нетакнуту, онакву какву је почетком дана примио, прослави Бога што скит има такве монахе које одликује толика љубав и саосећање.

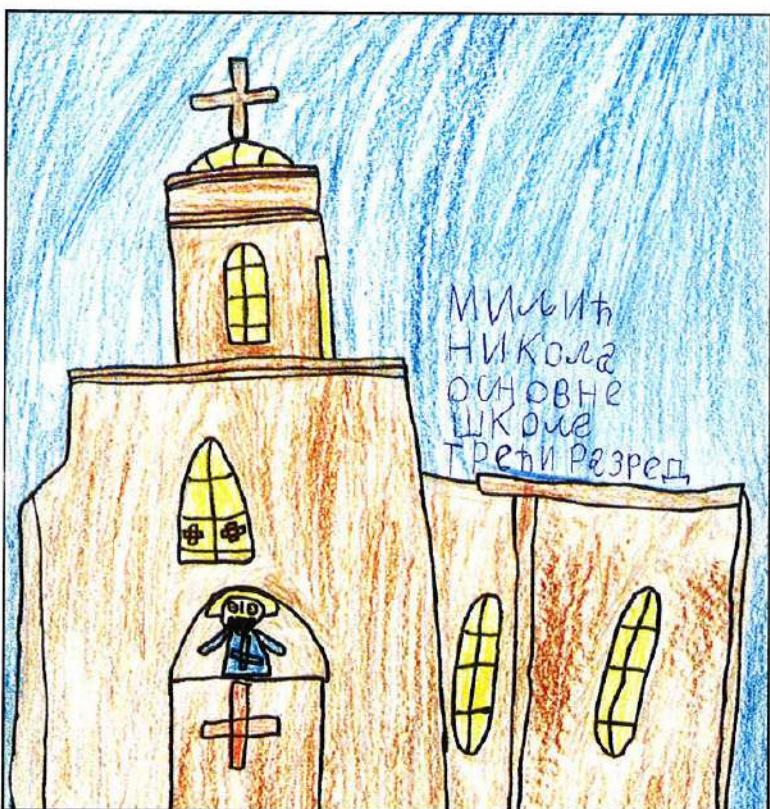
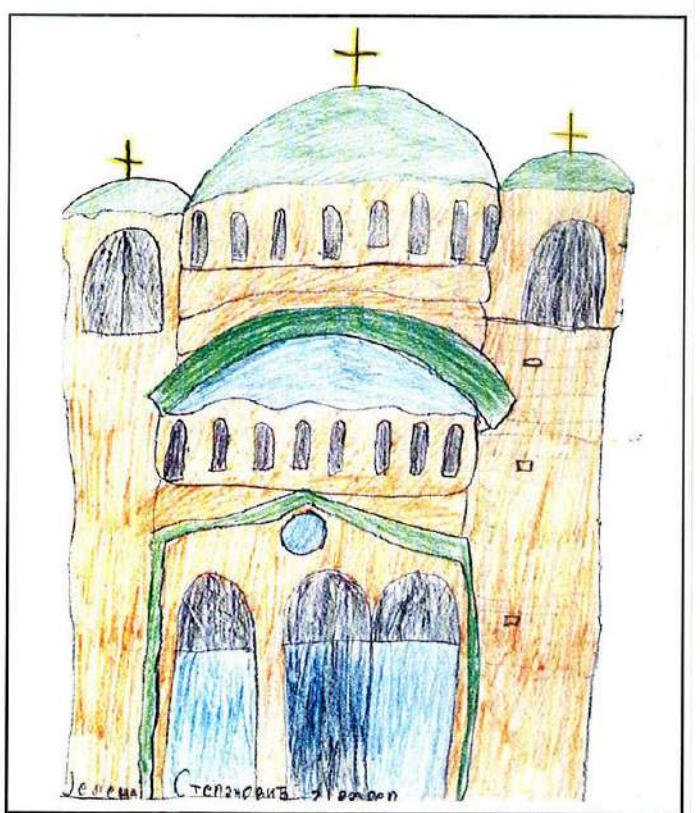
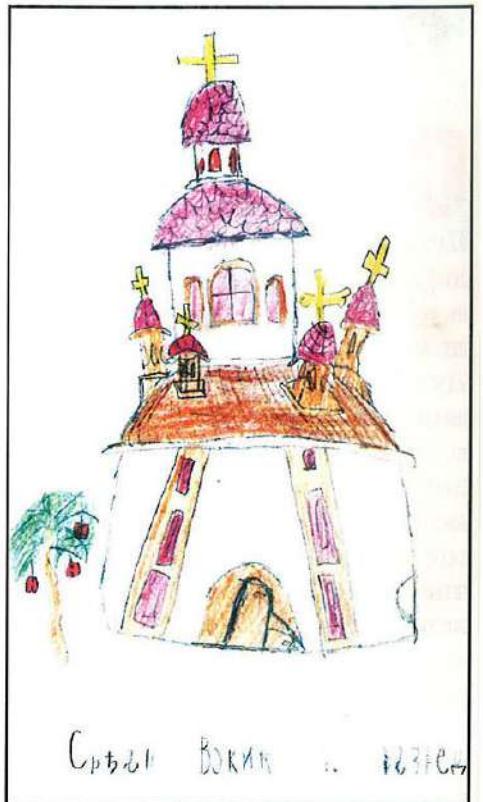
У том тренутку неки монаси из далека дођоше да узму благослов од Старца. А он им са радошћу на лицу рече:

- Једите, децо моја, од овог грожђа љубави. То је најслађе грожђе на свету.

И тада им исприча целу причу. ■

ДА СЕ ЗАБАВИТЕ И НЕШТО НАУЧИТЕ

1. Колико је било апостола?
 - а) десет
 - б) осам
 - в) дванаест
 2. Који апостол је издао Христу?
 - а) Петар
 - б) Јуда
 - в) Јаков
 3. Шта фарбамо за Васкрсе?
 - а) косу
 - б) јаја
 - в) нокте
 4. Ког дана је била Тајна Вечера?
 - а) у среду
 - б) у недељу
 - в) у четвртак
 5. Колико траје Велики Пост?
 - а) седам недеља
 - б) три недеље
 - в) шест недеља
 6. Који римски управитељ је осудио Исуса на смрт?
 - а) Понтије Пилат
 - б) Јулије Цезар
 - в) Трајан
 7. У коју боју је било обојено прво јаје?
 - а) у плаву
 - б) у љубичасту
 - в) у црвену
 8. Колико разбојника је било разапето на крст са Христом?
 - а) један
 - б) два
 - в) три
- Тачни одговори:
6. а, 7. б, 8. б.
1. б, 2. б, 3. б, 4. б, 5. а,

СТАРАЦ СИЛУАН - ПОУКЕ ДЕЦИ

Светитељи живе у другом свету и тамо Духом Светим гледају славу Божију и красоту Његовог лица. У том истом Духу Светом они виде и наш живот и наша дела. Они знају за наше невоље и слушају наше ватрене молитве. Живећи на земљи, научили су се љубави Божијој од Духа Светог. Ко је ту љубав стекао још на земљи, са њом прелази у вечни живот, у Царство небеско где се љубав умножава и постаје савршена. Јубав на земљи не може да заборави ни једног јединог брата. Утолико пре светитељи не заборављају људе, него се моле за нас.

Многима се чини да су светитељи далеко од нас. Но, они су далеко само од оних који су се сами удаљили од њих, док су сасвим близу оних који испуњавају заповести Христове и имају благодат Духа Светога.

На небу се живи и креће Духом Светим. Али, тај исти Дух Свети је и на земљи. Он живи у нашој Цркви. Он живи у Светим Тајнама. Он је у Светом Писму, као и у душама оних који верују. Дух Свети нас све сједињује и зато су нам и светитељи блиски. Они нас Духом Светим чују када им се молимо и душа осећа да се и они моле за нас.

Светитељи слушају наше молитве и имају моћи да нам испросе помоћ од Бога. Ово значи сви хришћани.

Отац Роман, син оца Доситеја, причао ми је да је, за време

детињства у свету, требало на саоницама да пређе преко залеђене реке. Одједном му је коњ упао у отвор на леду и повукао за собом и санке. Малишан је повикао: "Свети оче Николаје, помози ми да извучем коњића." Повукавши узде некако је успео да срећно извуче животињу и саонице.

Отац Матеј је био из истог села као и ја. Док је био дете он је, слично пророку Давиду, пасао овце свога оца. Растом није био виши од својих оваца, Његов старији брат је радио на другом kraју велике ливаде. Одједном је видео како се неколико вукова упутило према мајлом Миши (тако се у свету звао отац Матеј). Миша је само повикао: "Свети оче Николаје, помози." Тек што је ово изговорио, вукови побегонше натраг не на-

невши никакво зло ни њему ни стаду. Због овог догађаја су се у нашем селу смејали и говорили: "Миша се страшно уплашио вукова, али га је свети Никола спасао."

Знам још много случајева у којима су светитељи одмах прискакали у помоћ чим би их призивали. Из овога је очигледно да читаво небо слуша наше молитве.

Светитељи су били људи као и сви ми. Многи од њих су чак били и велики грешници, али су покајањем дошли до Царства небеског. И сви који долазе тамо, долазе кроз покајање које нам је даровао милостиви Господ Својим страдањем.

Призывајте са вером Мајку Божију и светитеље и моли-

те им се. Они чују наше молитве и знају чак и наше мисли. Не чудите се томе. Читаво небо светих живи Духом Светим, а од Духа Светог ништа на целом свету није скривено. Раније нија нисам разумео како то свети небожитељи могу видети наш живот, али када ме је Мати Божија укорила за моје грехе, увидео сам да нас Духом Светим они виде и да знају читав наш живот.

Како је то велика срећа за православне хришћане што нам је Господ дао живот у Духу Светом који весели душу. Духа Светог треба мудро чувати, јер Он и за једну једину рђаву мисао напушта душу. Тада се љубав Божија удаљује од нас, смелост у молитви се губи и нестаје чврсте наде да ћемо примити оно за што се молимо. ■

СВЕТОСАВСКИ ДУХ У СРПСКОЈ ПОЕЗИЈИ

Предавање одржано у Духовном центру Саборне цркве у Крагујевцу

I

Светосавски дух у српској поезији исто је што и православни, односно јеванђељски дух, исказан и потврђен личношћу и делом српског светитеља и просветитеља - Светог Саве Српског. У својој књизи *Светосавље као философија живота* архимандрит др Јустин Поповић одредио је значење светосавља у српској духовној традицији:

Тешким свештеничким посвященим, нарочито молитвом и постом, Свети Сава је уселио у своју богочежњиву душу Господу Христу и сва његова божанска савршенства, и шиме постао највиша вредност нашеј нараода и наше историје - непролазна, бесмртна и вечна. Из ње су израчиле, као зраци из сунца, и све остале непролазне вредности наше народне душе и историје.

Речите, која је што наша историјска вредност, а да посредно или непосредно, не води порекло од Светог Саве? А све светосавске вредности, од прве до последње, изводе се из Христа и своде се на Христа. Светосавље, и као комплекс светосавских идеја и као комплекс светосавских метода, извире из Христа и Његовој Еванђељу.

Трагање за светосавским духом у српској поезији открива да су у духовној повесници српског народа песници створили своје светосавско јеванђеље, да су га вековима писали и градили, како на темељима уочљивих међусобних духовних сагласја, тако и на ономе што се може означити као разногласје, а што је одређено самом природом уметности, која иманентно подразумева само-својност и у ономе што је препознатљиво и заједничко. Духовни стожер тог песничког светосавског јеванђеља јесте Свети Сава, а посредством његове личности и

дела, и Христово Јеванђеље, јер се по речима оца Јустина "све светосавске вредности, од прве до последње, изводе из Христа и своде се на Христа".

Песничко разногласје усвојено је понавише самосвојношћу песничких средстава за којима су песници посегнули да исказују што су желели да преточе у речи, али духовна зрачења тих срећно пронађених речи сабирају их око духовног језгра из кога су потекли. А тај својеврсни светосавски песнички храм сведочи да су српски песници, кроз векове, од Стефана Првовенчаног, Силуана, Доментијана, Теодосија, анонимних монаха, народних песника, до песника, на-

ших савременика, чували и потврђивали духовно наслеђе Светога Саве - "највеће, најбесмртније, најчаробније личности у историји нашег народа".

Песничко стваралаштво о Светом Сави и у духу светосавља сведочило је, а сведочи моћно и данас, да је Свети Сава "души нашој пропутио пут из смрти у бесмртност, из времена у вечношт, и повео је путем богочовечанске, православне културе". Својим особеним језиком и духом, поезија казује и тако сведочи о богатству, дубини и непролазности светосавског наслеђа, да је оно у сваком времену за српски народ надахнуће које траје, јер враћа и приводи душу српског народа вечним јеванђељским врлинама: вери, љубави, нади, молитви, смерноти, кротости, богољубљу и братољубљу. Враћајући душу српског народа на пут јеванђељских врлина и снажећи светосавску одлучност и доследност у њиховом испуњавању, српска поезија вековима предано гради неразорив духовни темељ своме народу.

II

Песнички венац Светом Сави српска поезија почела је да плете још у времену кад је Светитељ и телесно живео, дакле, пре неколико векова. Од тада, до данас, личност и дело Светог Саве јесу непресушно духовно врело и надахнуће, што је најуверљивији знак бесцености светосавског наслеђа подареног српском народу.

У том трајно свежем светосавском песничком венцу уочљива су три широка песничка круга. Прва песничка руковет свија се око личности и дела Светога Саве, као своје основне теме. Песме евоцирају и осветљавају битне моменте из Светитељеве биографије, тумаче његову духовну задужбину, зрачење те задужбине кроз векове видећи у

њој неутасиво духовно светло за свој народ.

Свети Сава Српски - владарев син који се одрекао раскошног световног живота зарад општег добра; светогорски монах који је свим својим бићем мислио, осећао, делао и живео по Христовом Јеванђељу; задужбинар, студенички архимандрит и први архиепископ самосталне српске цркве; светитељ и просветитељ, оснивач манастира, школа и болница; први српски биограф и књижевник; реформатор и дипломата; Светитељ чије су свете мошти по безумном наређењу турског паше спаљене на Врачару, а ни до данас нису престале да буду чудотворне. О свему што је Свети Сава био и јесте поезија има своју причу и истину, које вековима светле и греју душу српског народа.

Пратећи траг светосавског духа у српској поезији, упутно је најпре подсетити на његов источник. У Карејском типику Свети Сава је записао:

И зато, слушајући ово, сваки који хоће да се сласе треба да се подвизава, да иде уским и шесним путем. Јер, тај је крашак, браћо моја љубљена, којим ходимо. Дим је живош наш, пар, земља и трах; за мало се јавља и брзо нестаје. Мали је труг живошта нашеј, а велико и бесконачно добро као најрада.

Монах Сава, бивши српски принц, Раствко Немањић, наднесен над човековом овоземаљском судбином, спознао је општељудско духовно распеће пред сазнањем о својој кратковекости и пролазности и увидео да све духовне снаге човек ваља да сабере у напор да надигра усуд пролазности, односно телесне трошноћи и пропадљивости. Управо тим сазнањима и мислима Сава објашњава свој долазак на Свету Гору, на којој је нашао "богоизабрана светила где на разне начине хитају на подвиг духовни". Брига за душу, жеља и потреба да јој буду пружени слобода и утехе, одлука да се уздигне над телесним бићем и његовим потребама, призвали су младог Раствка Светој Гори и преобрази-

ле га у монаха Саву. Трагом одлуке Раствка Немањића и његовог духовног преображаја ишли су многи српски песници и у својим песничким остварењима оставили трајно записан духовни дар који им је то трагање подарило, а они га приложили светосавској ризници и њеним неутасивим духовним зрачењима намењеним српском народу.

*

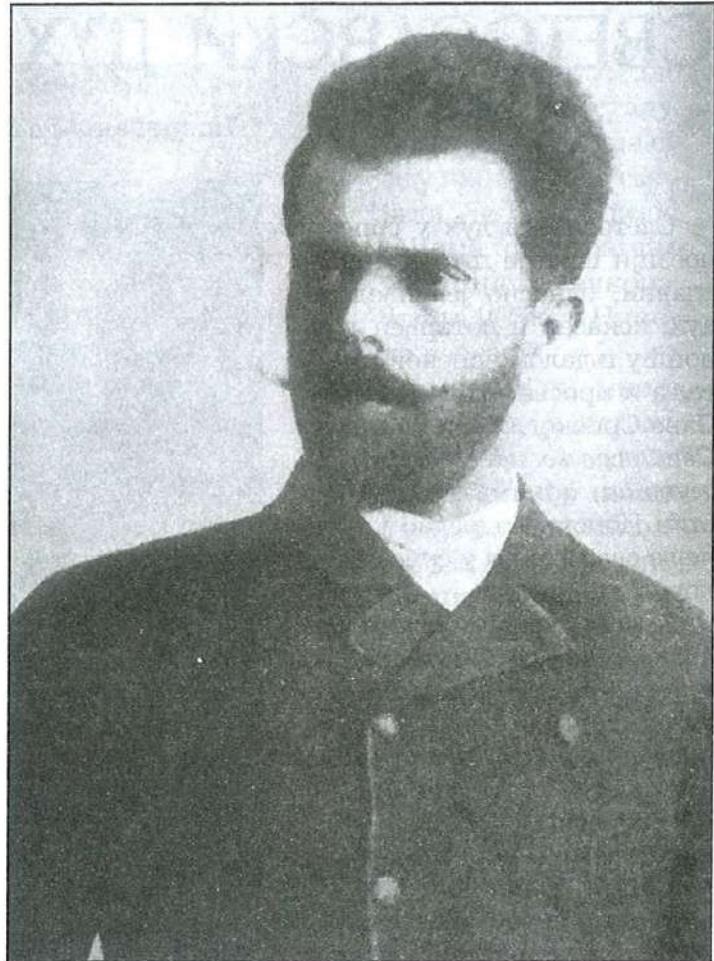
Монах Силуан, песник XIV века, темељ Савиног духовног подвига види у његовом одрицању од световне славе и способности да своме духу пружи удовољење које тражи, али и да служи своме роду који га је доживео као истинско благодарје Свештињег:

*Од славе одбетнувши, славу
иронаће, Саво,
Тамо одакле се слава јави роду.*

Оно што Силуан у своме *Слову* понајвише уздиже и прославља јесте ум Светога Саве, који није признао ниједну почаст, већ смело и одрешито стремио увек новим и вишним врховима:

*Висоћа ума јочасни висоћу
сврже,
Те више ума доброшту стиже.*

А то је, по песниковом увиђању, управо и био пут да се дух стално усавршава и узноси, да коначно и достигне овај врхунац са кога се као безграницна и безусловна доброта излива на васци српски род.

Војислав Илић

*

Песник Војислав Илић у својој песми *Свети Сава* градио је њено мисаоно језгро на исповести дечака Раствка пред капијом светогорског манастира. Кључну важност за разумевање основног смисла песме имају следећи стихови:

*Презрео сам царске дворе,
царску круну и торфију,
И сад, ево, светлосиј тражим
у скромноме манастиру.*

Наведени стихови сажето евоцирају преломни догађај у животу Раствка Немањића, његову одлуку да круну и раскош владарског двора трајно и непоколебљиво размени за духовну светлост коју је тражио и пронашао у скромном монашком животу. Презир према охолости и пролазности власти, увиђање кратковекости и варљивости овоземаљске славе и благодети, окренули су дечака Раствка хришћанској бризи за душу, одно-

сно трајно га привили непролазним духовним вредностима, вечном и небеском. У томе је песник Војислав Илић видео срж Раствковог духовног опредељења и подвига, односно духовни источник који је изнедрио потоњег Светог Саву - духовног оца српског народа.

У поенти песме, на посвећеност Светог Саве духовним вредностима погледано је са временске дистанце од неколико векова и констатована непролазност славе и бесценост Савиног духовног подвига и завештања, јер је свака српска душа, кроз векове, примала светосавско наслеђе као незаменљиво и најущно потребно благодаре:

*Векови су прохујали од чуде
сне оне ноћи,
Векови су прохујали и мноћи
ће јоште проћи.
Ал' што деше јоште живи, јер
његова живи слава,
Јер што деше беше Растићко,
син Немањин, Свети Сава.*

Песма *Свети Сава* Војислава Илића није само актуализовање

битних момената из животописа најмлађег Немањиног сина, већ је она стални призив духовног подвига Светог Саве као најсветијег узора сваком припаднику српског народа.

*

И песник Војислав Илић Млађи опевао је Савино одрицање од световног живота и одлуку да постане Божји угодник, спреман да спозна највише животне мудrosti:

*месићо царске круне - узе
камилавку,
да месићо йорфире - узе црну
ризу,
и оде, чак шамо - у Хиландар
свешти,
да познаши живота одречење
право,
да слушаш и вршиши заповеди
Божије,
уједниче Божји, Светишаљу
Саво!*

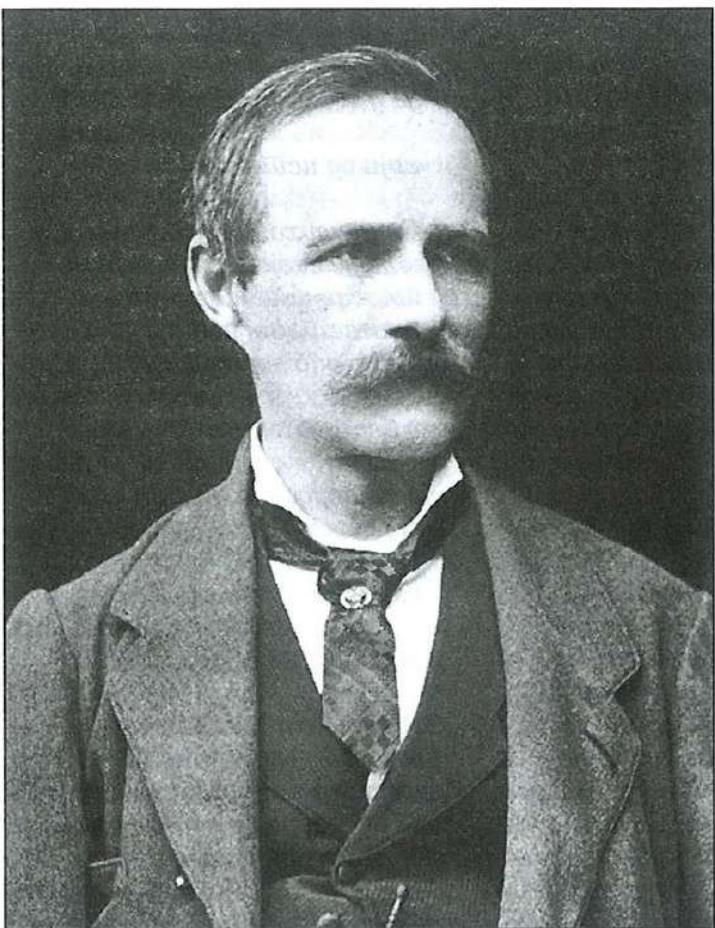
У својој песми Војислав Илић Млађи оживљава сећање на битне моменте из Савине биографије, посебно наглашавајући узалудност и безумље Синан-пашиног наређења да буду спаљене Светитељеве мошти, како би избрисао Савин дух из душе његовог народа. Песник победоносно констатује да је, наступот да пашиним очекивањима, љубав српског народа према своме Светитељу постала још силнија и неуништива. Свети Сава је заувек остао неугасиво светло и незамениљив и ви поуздано путовођа српском народу:

*И сад твоја химна ђубеднички
звони
чуна крейке вере, иолета и
маха:
што је љубав твоја, разнеша
ио светшу
кроз честице твоја
мученичкој праха,
и та жива песма, што кийи
ко река
дижући се к теби, чак у небо
плаво,
славиће ће тромко од века до
века,
вечна наша славо, Светишаљу
Саво.*

*
У песми *Савин монолог* песникиња Десанка Максимовић поистовећује се са Светим Савом и тако одгонета оне дубине у душама Раства Немањића које су изнедриле његову одлуку да се замонаши и свесно мимоиђе са свим оним што му је било намењено као владаревом сину. Дајући својој песми форму лирског монолога, песникиња је своје JA поистоветила са Савиним и на тај начин из његове душе проговорила о побудама које су га из родитељског дома одвеле у монашку ћелију:

*А кад манастирске
прекорачим праће мирне,
у осамљеничка кад ступим
дворишта
и удахнем мирис свеће
смирне,
душа моја од живота више
ништа
неће шражиши.
Молићу се шага за спас
српској рода,
за родитеља својих блати и
ћубожан крај,
и да браћа моја кроз живот
иду свешта хода
као анђели кроз рај.*

Песникиња је привидно потпуно потиснула свој глас из песме, односно потпуно се поистоветила са душом Раства Немањића. Такво укидање сваке духовне дистанце између песникиње и јунака њене песме претпоставља истинско разумевање туђег ду-

Јован Јовановић Змај

ховног света, односно знак је да је песникиња разумела смисао и унутрашње, духовне подстицаје Савине одлуке да своју душу избаци из клопки, обмана и привида световног живота, да јој пружи мир, светло вере и молитве, како би вечно била отворена да покаже јеванђељски пут своме роду. Управо, песникиња је у руху своје песме обукла и на свој језик "препевала" помињање Савине мисли записане у Карејском типику: "Јер пут је кратак којим ходимо, браћо моја љубљена. Дим је живот наш, пара, земља и прах; за мало се јавља и брзо нестаје. Мали је труд живота нашег, а велико и бесконачно добро као награда." Наведена паралела, делимично бар, одгонета загонетку песникињиног поистовећења са јунаком своје песме, односно осветљава путеве којима је песникиња ушла у душу принција Раствка, открила је и исповедила у својој песми. Песма *Савин монолог* као целина одшкриптују је врата тајне како су и остали песници улазили у душу Раствка Немањића и разабирали побуде његових животних одлука.

*

Песник, наш савременик, Љубомир Симовић, такође је опевао тренутак у коме се Раствко Немањић определио за монашки живот. У песми *Одлазак Раствка Немањића на Свету Гору* песник наглашава равнодушност младог принција према раскоши, обиљу и изазовима световног живота. Неодољиво га привлачи и осваја скроман монашки живот и све што такав живот подразумева: смерност, кротост, тишина, посвећеност души и молитви. Камени земни праг и "сенку на коју не полажу права ни мрав ни трава" принц Раствко види као предворје царства небеског које се отвара богоугодницима пошто прихвate и испуне јеванђељске истине и врлине:

Десанка Максимовић

*За штапом туном вина и
ракије,
и меса које устрилише и
клаше,
он осећи да није жедан да
ишије
из златине, нећо из дрвене
чаше;
на Ибру, од мећаве скоро
оследео,
он осећи да ћа, промрзлој до
кости,
неће орејаши ватра, већ
штапео,
и да не сиасава крзно, нећо
костреш.*

*И, жудећи да се усели у
облаке,
он чело стишиша на камени
прај,
и босе ноге моли: примиште ме,
у сенку на коју не ћолажу
права
ни мрав и штрава.*

*

Сваки песник је, дакле, на свој начин опевао одлазак Раствка Немањића на Свету Гору и његово опредељење за монашки живот. Свим тим појединачним песничким виђењима преломне одлуке у животу најмлађег Немањићног сина заједничко је увиђање да су Богочовек Христос и Његово Јеванђеље за принција Раствка постале највише вредности и да их је као такве непоколебљиво изабрао и за свој народ.

*

Јеванђељски живот Светог Саве и његово духовно зрачење српска поезија опева од давнина.

Теодосије Хиландарац у *Служби Светоме Сави* наглашава Светитељеву христољубивост и богочежњивост, дар просвећености који је подарио своме народу успевши да га сопственим примером приближи живоносном Јеванђељу и тако усмири истинитој православној вери:

*Којим као венцима
похвалама
да украсимо Саву
свеблаженот,
који од истока духовнот,
Христаша,
Сунце духовно изасјајо јесте
и људе своје на зайду
богосазнањем научив,
просветлио јесте,
и као раб веран юсподару
своме
у благочашћу их умножио
јесте,
и зато, дакле, јединим ћа
достојним
бесмртне славе накишом
украсио јесте Христос
човекољубац
у која је велика милосрт.*

Непознати Милешевац у *Служби уснућу Светој Саве* види Светог Саву као првопрестолника, Христовог архијереја који је оличење свих јеванђељских врлина и због свега тога достојан да буде Србима општенародни небески заступник:

Оче отаца,
Светијеноства јправило
целомудрија узор,
монасима крејоси,
цркви утврђење,
љубави светијилник,
пресио осећања,
истионик милоси,
језик оћијенадахнуши,
усија слаткоречива,
сасуд Божији,
умни рај јосијаде,
богоблажени јераршије
Христов.

*

Древним песницима пријујили су се песници новијег времена. У својој песми *Свети Сава* Јован Јовановић Змај опевао је познате и пресудне моменте из Савине биографије, усмеравајући тешиште песме на значење и зрачење Светитељеве духовне задужбине кроз векове:

Пресио ћа је чек'о - он ћа није хшко
Он је нешто више духом заволео.
(...) Он скромно сије с краљевских висина
Цвећ жртвова љлогу,
Он неће да влада, он хоће да служи,
Бољу и свом роду.

Песник наглашава да је Савина духовна задужбина крепила и подизала српски народ, вековима била светионик који га је избављао из историјских тмина којих је, на несрећу, у својој повешици често допадао:

И шта нам је вера сијасавала
оце
Од мноје јройаси;
Та ће иста вера - о хвали
ши, Саво!
И унуке сијаси.

У својој песми Јован Јовановић Змај посебно уздиже и прославља просветитељски рад Светог Саве:
Ал' шта вера не сме да буде без виду,
Зашто Свети Сава још и школе зида.

(...)
Шта нам даје душам, уму, срцу,
здравље:
То је српска школа, што је
јправославље.

Песник наглашава да су српска школа и јправославље одувек за српски народ светли дух све-тле благовести који нас "држе крепко на висини свести", уче нас "да трпет умемо" и дижу нас кад посустанемо на заводљивим и непредвидивим стазама живота. Сопственим примером, у монашкој ћелији, живећи по законима Светог Јеванђеља, Свети Сава је основао своју вечну духовну школу, коју је оставио у аманет своме народу и коју је тај народ прихватио као неутасиву звезду водиљу:

Круну није хшко, није хшко
славу,
Али круна сама дође му на
главу.
Он је хшко сијији свом народу
ближе,
Он се хшко сијасиши - а шиме
се диже,
Дух нас њејов кући сред
Божијеј храма,
Дух је њејов звезда над
нашим школама.

*

У песми *Свети Сава* Светолика Ранковића развијен је мотив задужбинарства Немањића. Размишљајући о задужбинама светородне српске династије, песник је утврдио да су оне њихов неизбрисив траг у времену, да су то чак и оне од којих су остале само рушевине:

Неке од њих већ је унишилио
време,
Јер на свећу уништио вечно
не шраје.
Но и саме оне рушевине неме
Ко канџила свећла и
дан-данас сјаје.

И рушевине племенитих грађевина светле јер сведоче о узвишеним намерама и тежњама својих ктитора, као и о стваралачким визијама својих преданих неимара и тако кроз време про-

носе идеју која слави ствараоце и градитеље свих опредељења.

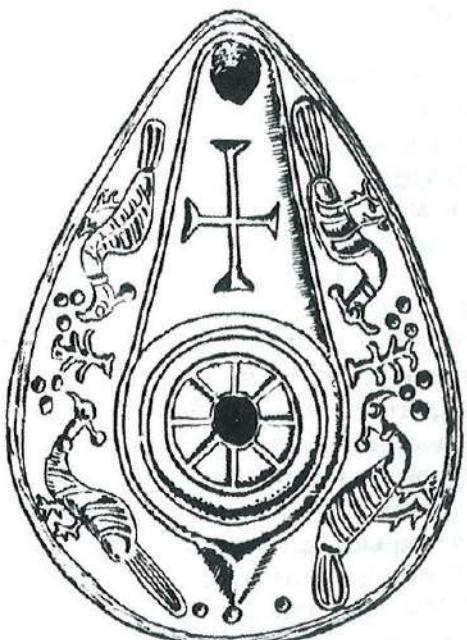
На врхунцу градацје, која у песми развија мотив задужбинарства, налази се Немањина најзначајнија задужбина - најмлађи син Растко:

Али осим ових сијоменика
свију
Што Немања диже Бољу са
висина,
Он дарова Србију Цркву
најсјајнију,
Једну цркву живу - свој
најмлађег сина.

Јер је Свети Сава жива
црква био
Па и што је сага кад ћа нема
виие -
Сијоменик вениши, целом
србију мио,
Који никад време не може
да збрише.

Песник тумачи да је врли српски духовник и предак тиме што је своју душу отворио хришћанској мудрости и јеванђељским врлинама постао вазда жива, увек отворена и најмилија црква српског народа. Та вечно "живи црква" кроз векове прима сваку усрдну молитву, призива и првија себи сваку српску душу, пружа јој топло, очинско уточиште у коме је изобиље љубави, вере и наде.

Др Милка Андрић
(наставиће се)

Старине шумадијских манастира

ГРОБОВИ МАНАСТИРА ПЕТКОВИЦЕ

Године 1968. и 1969. служба заштите Србије вршила је археолошка испитивања Петковице код Страгара, тада једва видљиве црквина а данас потпуно обновљеног и једног од најсрећенијих средњовековних манастира Србије. Резултати овог истраживања, недовољно познати, сведоче о вековном трајању овог храма

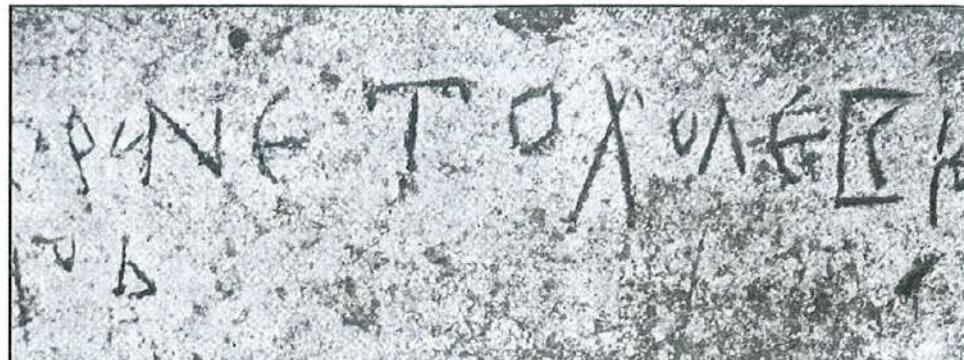
Хоризонтално постављене камене надгробне плоче налазе се свуда око црквених зидова, делимично и у самој цркви. Ове плоче се међусобно разликују по врсти материјала, облику, начину обраде и неједнаким димензијама. По врсти камена разликују се две врсте, оне од бледожућкастог мермера, и друге, начињене од сивозеленог пешчара љуспасте структуре.

Мермерне плоче су најчешће издуженог облика, благо сужених у западном делу а ређе на оба краја. Горње, видљиве површине ових плоча су редовно углачане док су ивице накосо оборене. Декорације, по правилу, нема и само у два случаја нађен је текст са подацима о особи која је на томе месту сахрањена. Димензије ових плоча су доста неуједначене, у просеку се крећу око 200 X 70 X 50 сантиметара.

Друга врста надгробних плоча је начињена од локалног камена сивозелене боје. Оне су углавном неправилног издуженог облика са веома малим тратовима обраде. Најчешће су само притесане и грубо уобличене. Највећи број је необрађен.

У погледу времена сахрањивања, утврђено је да се сахрањивање на овом месту обављало у два дужа временска периода који се међусобно разликују у детаљима начина постављања покојника, нивоу укопа, као и нивоа на коме су се налазиле надгробне плоче. Разлика између ова два нивоа износи око 40 сантиметара, што је свакако у вези са фазама градње цркве око које су формирана гробна места.

Надгробне плоче млађе фазе сахрањивања углавном су начињене од локалног камена, издуженог су облика и редовно се на западном и источном крају пло-

Надгробни напис из млађе фазе сахрањивања

че налази по један камен вертикално пободен у земљу. На једној од ових плоча нађен је натпис који садржи само име и презиме човека који је вероватно ту сахрањен (Бране Тохолевић). Овај натпис налази се високо на западном крају плоче, док се на источном налази шематски приказ јелена.

У овој фази сахрањивања је вршено инхумирањем у испруженом положају са главом по покојника на западној страни. Руке су најчешће скрштене на грудима или стомаку, а међу скелетима одраслих особа било је и дечијих. Покојници су стављани директно на земљу, а није примећено никакво постојање гробне конструкције. Изузетну појаву чини, у неколико случајева, подметање под главу покојника мање камене плоче. Код покојника ове фазе сахрањивања није било никаквих прилога, тако да је њихово датирање отежано и несигурно.

Надгробне плоче старије фазе сахрањивања налазиле су се на око 40 сантиметара ниже од надгробних плоча млађе фазе. Међу овим плочама има обе врсте, мермерних и оних начињених од локалног камена. Ове плоче су већином издуженог облика, а примећено је и код њих, спорадично, да се на западном и источ-

ном крају налази по један камен вертикално пободен у земљу.

Покојници су стављени у гробну раку у испруженом положају са главом на западној страни и рукама најчешће скрштеним на грудима. Међу овим покојницима није било дечијих скелета. Тело покојника је могло бити стављено директно на земљу, на камену плочу и широку даску од које су се сачували мањи делови. Око покојниковог тела могла је постојати камена конструкција коју је сачињавало неколико насатица пободених камених плоча. Код покојника су налажени предмети личне својине, најчешће су то била лоптаста дугмад са одеће, један прстен као и један фрагментовани керамички суд.

Од укупно девет надгробних плоча које се могу везати за старију фазу само на две постоји текст исписан српскословенским писмом. Прва од ових плоча пронађена је приликом сондирања темеља цркве, док је друга нађена током систематских испитивања.

На првој плочи текст је урезан шиљатом алатком и заузима готово половину западног дела, а у њему се говори о сахрани монаха Доментијана 1379. године. Овај запис могао би се прочитати на следећи начин:

Лета 6887 (1379)
умре раб
божји монах Доментијан звани

.....
..... Димитрија. Вечна му памет.

Други текст се доста разликује од првог. Он се налази на једној фрагментованој плочи. Редови овог натписа су паралелни дужој страни плоче и налазе се на самом рубу - што је доста необично. Текст је урезан ситним словима малим шиљатим оруђем. У њему се говори о сахрани јеромонаха Доментијана 1443. године.

У погледу датирања старије фазе сахрањивања, овде је ситуација довољно јасна. Најстарији натпис је из 1379, тако да се та фаза може датовати у другу половину XIV века, док би текст

Натпис на надгробној плочи јеромонаха Доментијана из 1379. године

друге плоче са годином 1443. могао бити *terminus post quem* сахрањивања у овој фази.

Млађи период сахрањивања у Петковици знатно је теже временски лоцирати јер је веома мало података који би то омогућили. Свакако да млађу фазу сахрањивања треба довести у везу са накнадним грађењем цркве, када је дозидана масивна припрате на западној страни.

Археолошка ископавања, чији су резултати објављени у часопису *Саоишћења* (IX), 1970 (потписао Димитрије Мадас), вршена су на површини од 52, 5 квадратних метара, где се налази укупно 35 надгробних плоча. Нађено је 30 скелета, од чага би 13 припадало млађој, а 17 старијој фази сахрањивања. Просечна и релативна дубина гробова, у односу на праг јужног улаза припрате, код млађе фазе је 140 сантиметара, а код старије - 183 сантиметра. ■

ЗАПИСИ О ОБНОВИ МАНАСТИРА ЈОШАНИЦЕ

Предање (о кнезу Лазару као ктитору), али и анализа архитектуре и сликарства, додуше без конкретних историјских извора, определили су нашу научку да подизање манастира Јошанице код Јагодине вежу за другу половину XIV века. Најстарији до сада познати подatak о Јошаници потиче из 1786. године. То је ктиторски натпис са камене плоче изnad улазних врата, која није сачувана, о обнови извршеној те године. Према препису Јоакима Вујића (*Путешесијве по Србији*) овај текст гласи:

Изволением Отца и поспешением Сина совершењем Свјатаго Духа обновиса сија свјатја обитељ Јошаница, храм иже во свјатих отца нашега Николаја трудом и иждивением јеромонаха игумена Алексија Теодоровича и сродниј брат его протопрезвитер Јоан Поповић от места Јагодине и ктитор књази Добротлав и Бошко, при митрополиту Дионисију белоградском у нуждное времја при турецком царју султан - Абдул Ахмету от рождества Господа Бога Спаса 1786 индикта априлија 23 круг сунцу 14 круг луне 31.

До које мере је ова обнова ишла не може се са сигурношћу рећи, али то није био неки радикалнији захват, пошто су тек касније преправке измениле изглед цркве. Само неколико година касније, Јошаница је, после неуспеле Kochине крајине, поново оштећена и тада: "Турци су ову цркву кулно са келијами попалили и келије до основанија порушили" (Ј. Вујић). Поред великих оштећења архитектуре, овом приликом јако је оштећен и живопис, јер су Турци "... светитељем у цркви очи с нацози поизбијали, из пиштола у темпљо са светитеље пуцали, које рупе од танета и дан данашњи видети се могу" (Ј. Вујић).

Манастир Јошаница почетком XIX века поново је био обновљен, тако да се у њему могао одржати историјски састанак кнеза Милоша Обреновића са великим везиром Алијем Марашијем пашом 1815. године којом приликом је закључен мир између устаника и Турака. У спомен на овај догађај, кнез Милош је нешто касније Јошаници приложио три велика звона која су Аустријанци у Првом светском рату однели. О овом дару остављен је, накнадно, запис.

Најзначајније оправке манастира Јошанице изведене су средином XIX века, 1856. и 1858. године, када је црква добила облик и изглед који је задржан до конзерваторских радова 1968. године. Према акту, који је манастирска управа упутила београдској Конзисторији, а који се чувао у манастирској архијви, види се шта је том приликом обновљено:

Под управом г. Јустина у год 1857 и 1858 репарiran је овај м(анасти)р у велико што је припрате отворена, кров цинк плеком препокрiven и прозори проширени. М(анасти)р имаде изглед свои први по плану што се качења тче а изглед спољашњи болие сад због што је препокрiven цинклиплеком, преко тога и што га залиџу два кубета.

Оригинални ктиторски запис није сачуван, али постоји препис у манастирској архијви:

Возобновитса сија свјатја обитељ Јошаничка под владјанијем кнез сербскаго Александра Карађорђевића I при архиепископу Београдском Петру трудом и иждивенијеје принадлежећих парохијана.

Приликом ових великих архитектонских захвата живопис је премалтерисан и прекречен, тако да се више од сто година није могао видети. ■

Нове књиге

ПОСЕБНА ОБЕЛЕЖЈА ХРИШЋАНСКЕ ЕТИКЕ

Издавачка установа Шумадијске епархије "Каленић" недавно је објавила књигу "Теме хришћанске етике". Реч је о преводу са грчког језика, аутора Г. Мандзаридиса, В. Јулциса, Ј. Петруа и Н. Дзумакаса. У овом броју нашег часописа доносимо део из поглавља "Посебна обележја хришћанске етике"

а) Два основна обележја

Љубав.

Прво основно обележје хришћанске етике је љубав. Хришћанска етика је етика неограничене љубави: љубави која у свој загрљај прима и непријатеља. А љубав према непријатељу означава љубав према ономе ко прети самом нашем постојању. Но, таква љубав без перспективе вакрења представља чист апсурд. Онај ко верује у вакрење, може заволети и онога ко прети његовом животу, свог непријатеља. Природно је да онај ко не верује у вакрење одбације овакву љубав и сматра је неразумном.

Слобода.

Друго основно обележје хришћанске етике је слобода. Хришћанска етика је етика истинске слободе: слободе која избавља человека и од саме смрти. Обично кажемо да је човек слободан. То је тачно, али и веома релативно. Поред толиких ограда и толиких ауторитета који окивају человека, постоји и последњи "авторитет", смрт, која га угњетава и на крају сатире. Ко не може победити смрт, не може постати истински слободан.

Духовни човек.

На исту основу слободе и љубави Православље поставља и духовног човека и духовни живот. Духовни човек није онај ко има многе и лепе идеје. И оне сигурно имају своју вредност и важност у животу. Међутим, за православље, духовни човек је онај који се не потчињава свом егоизму и својим страсти-

ма, већ живи благодаћу Светога Духа.

Дух Божији не налази се далеко од човека. Сваки човек као створење "по лицу Божијем" изображава и Духа Божији. Нарочито хришћанин Крштењем, Миропомазањем и Божанском Евхаристијом прима у себе благодат Светога Духа. Једино страсти и душевни неред спречавају да благодат Духа Светога дејствује у човеку: "За све је Свети Дух ту, и онима који се чисте од страсти показује саму своју силу; али није за оне којима је управљачки део душе помућен." (Св. Василије, *Коментар на Књилу Јоророка Исаије*, увод 3, PG 30, 121)

(...)

в) Христос и верници

Христова личност.

Етос хришћанина, као етос који се гаји вером у вакрење,

непосредно се везује за Христову личност. Христос није само савршени Бог, већ и савршени човек. А етос Христа показује човеку савршени људски етос. Супротно Адаму, који је желео да постане раван Богу, Христос, који је од почетка био Бог, унизио је себе и постао човек. Ово Христово униженje открива нам дух којим треба да одише живот хришћана у свету (в. Филип. 2, 5-11).

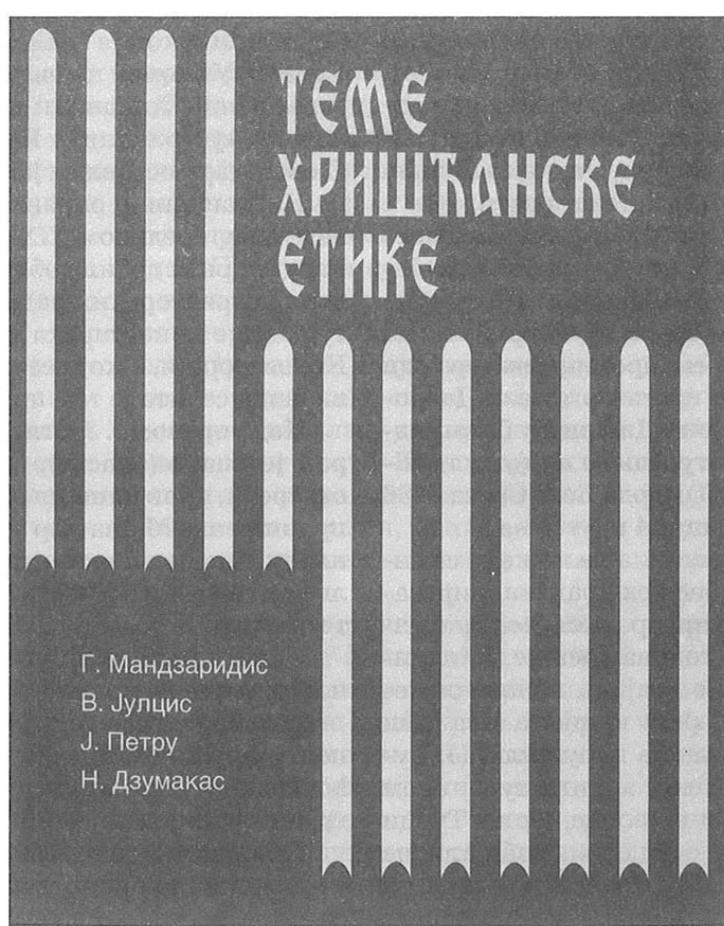
Дух смирења.

Хришћански дух је дух смирења. Надменост и егоизам, којем је отац ђаво, одвео је и води људе у самоизолованост и разједињеност. Егоиста обожава самога себе, изолује се од људи и то га одводи у унутрашњу разједињеност и немир. Супротно овоме, смиренi човек има истински осећај себе, разуме друге људе, што га води у јединство и мир. Тако, дух смирења

ности представља основу сваке врлине. Ниједна врлина не може се развијати без смирене-ноумља. Супротно овоме, смирене-ноумље само по себи сажима многе врлине и као магнет привлачи благодат Божију, и доводи до љубави према људима.

Сведочанство светитеља.

Овакав дух у Цркви чувају светитељи. Светитељи нису неки горди хероји, већ смирене слуге Божије. Светитељи се не хвалишу собом, већ себе смирују, да би се на њима показала благодат Божија. У личностима светитеља живи Христос. Тако етос светитеља, као када се сунчеви зраци преламају кроз кристале, показује етос Христа. Слављење светитеља

ља због тога заузима централно место у животу наше Цркве.

Угледање на светитеље.

Поштујући светитеље, ми поштујемо самога Христа. Угледајући се на светитеље, ми се угледамо на самога Христа. Апостол Павле позива хришћане да се угледају на њега: "Угледајте се на мене, као ја на Христа." (1 Кор. 11, 1) И светитељи из било које епохе, који су се угледали на Христа, позивају верне да се угледају на њих. Ово је смисао и посебног везивања свакога од нас за неког од светитеља именом које добијамо на крштењу, што нас посебно подсећа да се угледамо на њихов живот.

г) Христове заповести

Показатељ слободе.

Христове заповести немају за циљ ограничавање људске

слободе, већ управо супротно, оне помажу да се она задобије. Верник постаје свестан овога током постепеног сазревања. Христове заповести су показатељ слободе: оне нам покazuју до које тачке слободе може стићи човек који верује у Христа и живи Христом. Самоограничења, која верници у свом животу преузимају на себе држањем заповести Божијих су она самоограничења која предупређују и укрепљују истинску слободу. Наиме, као што се спортисти морају држати извесних правила и живети једним одређеним начином живота, који често зна да буде тежак и напоран, да би тако одржали и увећали своју телесну снагу и окретност, тако и верници чине нешто слично у свом духовном

животу, како би одржали и увећали своју духовну снагу и слободу.

Поруке радости.

Христове заповести чине неодвојиве елементе Јеванђеља. То значи да и оне представљају поруке радости, зато што показују колико слободан и колико јак против зла може бити онај ко верује у Христа. Наравно, човек није од почетка у положају да тако види и доживи заповести Божије. Нјега слабости вуку на своју страну, а ту је сила зла која му стоји на путу. Због тога је потребна систематична борба за савладавање страсти и гајење врлина. Током ове борбе верник постепено сазрева и све више осећа радост због држања заповести Божијих, радост подвизавања у врлини. ■

ШЕСТ ДЕФИНИЦИЈА ФИЛОСОФИЈЕ ЈОВАНА ДАМАСКИНА

Философија је сазнање бивствујућег, тј. сазнање природе бивствујућег. И још: философија је сазнање божанског и људског, тј. видљивог и невидљивог. Надаље, философија је старање о смрти, како самовољној тако и природној. Јер... смрт је двојака: као прво, она је природна, тј. одвајање душе од тела, као друго, она је самовољна када ми презиромо садашњи живот и тежимо ка будућем. Даље, философија је уподобљење Богу. Ми се уподобљавамо Богу кроз мудрост, тј. истинско сазнање добра, и кроз правичност која је непристрасно давање сваком дужног, и кроз смерност изнад правичности, кад ми чинимо добро оним који нас врећају. Философија је такође умеће уметица и наука наука, јер је философија на-

чело свакојаког умећа и кроз њу бивају изумљени свакојако умеће и свакојака наука... Надаље, философија је љубав пре-

ма мудрости; али истинска Примудрост јесте Бог и зато је љубав према Богу истинска философија. ■

Грчки философи (Сивила, Платон, Плутарх), фреска у триптихариији Бачковске манастира (Бугарска), 1643.

Опроштајно вечерње у Крагујевцу

ХРИШЋАНИН НИКАДА НЕ МОЖЕ ДА СЕ ПОМИРИ СА СМРЋУ

*Господе и Господару мого живота, немој ми дати духа лености,
љубопитства, властољубља и празног разговора.*

*Даруј ми, своме служитељу, дух чедности,
смерности, стрпљења и љубави.*

*Да, Господе Царе, дај ми да видим своје грешке,
а не да осуђујем свога брата,
јер си благословен у све векове. Амин.*

/Молитва светог Јефрема/

Можда данас свим верујућим није позната древна црквена пракса, да су се египатски пустинјаци сакупљали последњег дана Сирне седмице на молитву, да би се, измоливши један од другога праштање и благослов, разилазили после вечерње по пустини, све до Цветне недеље, када су се враћали сваки у свој манастир. Можда нису упознати ни зашто се, на три недељна јутрења пред почетак Великог поста, пева *На рекама вавилонским...* Како ћемо певати песму Господу у земљи туђој, тај псалм

заточеника, псалм туге, испеван у периоду када се изабрани, јеврејски народ налазио у вавилонском ропству. Али је у Крагујевцу већ традиција да се вечерње на дан Белих поклада - Опроштајно вечерње - сматра врло важним богослужбеним чином. Тако је било и ове године у храму Светог Саве на Аеродорому, где су се око свог епископа - Преосвећеног Г. Јована, окучили свештеници, народ и богослови црквеногосветног завода Светог Јована Златосуга са својим професорима. Сви они траже одго-

вор на питање о свом месту у свету, туђем и тужном кога је човек грехом, богоотпадништвом, гордошћу, претворио у долину смрти. Зато што се у таквом свету не осећају као код куће, идући путем Великог поста, траже одговоре како изаћи из стања смрти које у оваквом свету царује. О томе је, након вечерњег богослужења говориоprotoјереј ставрофор др Зоран Крстић, ректор крагујевачке богословије.

"Браћо и сестре, још једном нам је дошло посно пролеће, још једном смо позвани да донесемо

плод покајања, јер време Великог поста јесте време покајања. Време Великог поста носи, и то сигурно ми врло лако препознајемо на богослужењима која ће почети од сутра, и димезију мира и димензију туге. Сви ви који сте овде присутни, сигурно ћете у овом периоду приступити исповести, и самим тим покајању, за све оно што сте чинили и што смо сви ми чинили у нашем животу. И то је чињеница која, са једне стране, оптерећује многе хришћане, али са друге стране - неопходно је потребно да обновимо исповест у нашем црквеном животу.

Многи хришћани нас питају, шта је то што треба да исповедимо, на шта треба да личи наша исповест и због чега уопште треба да се исповедамо. Јер, мали је број оних који су учинили неки крупан грех у свом животу, који су неког убили или нешто украдли. Много је више оних који живе онако како и сви остали живе, чине у свом животу мање или нешто крупније греше, другим речима, углавном живимо онако како живе и сви остали. И заиста, када је тако, шта је то због чега ми треба да се кајемо и на шта нас Црква непрестано позива, и шта је то што треба да исповедимо?

Ако будемо остали на конкретним делима, врло ћемо се тешко исповедити. Ми свештеници у томе имамо искуства, људи тешко могу да се сете шта су урадили, или једноставно не знају шта треба да исповеде. Дакле, остаје питање критеријума: због чега и шта треба да исповедимо? Управо сама реч покајање нам о томе говори. Данашњи дан, данашња недеља, почетак Великог поста, литургијски се назива Недељом изгнанства, Недељом изгнанства из раја. И то је чињеница због које треба да се покајемо. Црква нас сваке године, посебно у току Великог поста, позива да ту чињеницу спознамо, да схватимо да смо у земљи далекој, да смо у земљи туђој и да смо пре свега смртни, да пропадамо и да је наша нада, наша једина нада - Господ. Дакле, питање испове-

сти, покајања, као центар има питања живота или смрти. Није толико битно колико смо ситних или крупнијих грехова у животу учинили, већ је важно колику ћемо наду да положимо на Господа. Колико смо вольни да цео наш живот посветимо Господу и да Њему завапимо за спасење. Опет, не зато што смо мање или више грешни, него зато што смо смртни.

Црква постоји да би нас од смрти лечила. И ако смрт прихватимо као нормалну чињеницу, ако смрт прихватимо, и са њом постигнемо одређено помирење, онда тешко можемо да кажемо да смо чланови Цркве и да смо хришћани. Хришћанин никада не може да се помири са смрћу. Наш живот, пре свега живот покајања, треба да буде непрестана борба против смрти. Али, та борба се не добија нашим снагама, за то је потребна наша воља и наша жеља да се боримо, а борба се добија Христом. Христос је тај који побеђује смрт, Христос је тај који нама дарује живот вечни. Дакле, и пут Великог поста, као пут покајања, јесте пут на којем ми треба да се потрудимо, али на kraju ће доћи Васкрс. И ми сви врло добро знајмо да вечерас почињемо пут који нас води ка Васкрсу. А васкрсење Христово јесте победа над смрћу. Дакле, пут треба да савлађујемо споственим напором, пут треба да савлађујемо сопственим трудом и жељом за покајањем. Али, онај коначни дошађај, нити је наша заслуга, нити ми на њега можемо да утичемо, дакле, он је дар Господњи. Господ је васкрсао из мртвих и свима нама који живот полажемо на Њега и сву наду своју на Њега - он дарује живот вечни. То је дар, а не наша заслуга.

Још једна од многих чињеница карактерише време Великог поста, а то је молитва коју смо управо чули, молитва светог Јефрема. Последња реченица те молитве каже: И вапијемо Гоподу да сагледамо наше греше, да не осуђујемо брата свог. Ето, то је реченица са којом треба да почнемо, ето, то је реченица са којом

треба да идемо по путу Великог поста и која непрестано треба да прати сваког хришћанина. Са једне стране, да увиђамо нашу смртност, да увиђамо нашу пропаст без Бога, и са друге стране, да будемо свесни тога: са којим онда правом ми који пропадамо, ми који смо грешни, ми који смо смртни, можемо да осуђујемо било кога другог. Осуђивање ближњега, осуђивање брата јесте врло тежак грех и онај који осуђује и који суди пре дугог доласка јесте сам антихрист. Свако осуђивање јесте демонско дело, јер смо некога осудили пре суда Христовог, а само Господ је позван, само Господ има власт да суди и Он ће то учинити у последњи дан. А дотле, сви ми који се спашавамо, сви ми који смо оптерећени грешком, са којим правом можемо да осуђујемо и смеемо да осуђујемо једни друге.

Браћо и сестре, сви ми добро знамо шта доноси осуђивање других и колико то разара односе међу људима, колико то разара заједницу и колико то разара саму Цркву. Ако ми сматрамо да смо у нечemu бољи од другога, да смо у нечemu већи од другога, да смо у нечemu заслужнији од другога и непрестано тако истичемо себе - заправо чинимо страшно демонско дело. Треба то да имамо у виду. Молитва светога Јефрема ће нас пратити у све дане Великог поста, свакодневно ћемо је слушати и заиста би требало да обратимо пажњу да онај који осуђује јесте антихрист који осуђује пре суда.

Браћо и сестре, молитвама светога владике нашег, желим свима нама да време Великог поста протекне заиста у правом хришћанском покајању, да нам донесе своје плодове и да нас Господ удостоји да дочекамо и Велики дан, Празник над празницима, Дан Његовог славног Васкрсења."

Да сви из поста изађемо духовно и физички здравији, пожелео је и Преосвећени владика Јован, замоливши све за оправштај, са поруком да пут ка васкрсењу води само преко љубави и праштања. ■

Недеља православља у Крагујевцу

СВИ ЗАВИСИМО ОД ПОБЕДЕ ХРИСТОВЕ

Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. Јован, са свештенистом Архијерејског намесништва крагујевачког, организовао је велику литију поводом Недеље православља 20. марта ове године. По одслуженом вечерњем богослужењу, епископ, свештениство, монаштво и верни народ кренули су литијом од цркве, Главном крагујевачком улицом, до Крста и вратили се у храм, где је одслужен молебан Недеље православља.

Верни су најпре, током Чина православља, слушали молебно и благодарно пеније у коме доминира молба за очување мира у Цркви и за обраћање заблуделих на пут истине. Проповед, коју је изговорио парох крагујевачки јереј Срећко Зечевић, садржала је, у првом делу, разјашњење суштине православне иконе (прволик - лик). Следило је сагледавање историјских оквира тешких и трагичних момената из времена антихришћанског одбацивања и уништавања свих икона и нечовечног прогањања иконопоштоваљаца у Цркви: "После свих сукоба и прогона дошло је до коначне победе православља као истинске вере над свим јересима. То се додатило прве недеље поста 843. године. Та тема о иконама била је тада главна вест, ударна вест тог времена."

Проповедник, јереј Срећко Зечевић, говорио је и о теми која проистиче из порука победе иконопоштовања за наше време:

"Данас је та тема далеко од тога да би била тема дана. Данас нема ни једног истински побожног човека који би се спотицало о ову тему. То једино чине секташи. Али, ко год познаје Свето писмо, зна да Бог није забранио сликање икона, него је забранио обожавање икона. Од тада, од те 843. године, сви православни се окупљају на ову прву недељу поста, да би пред светом објавили веру у ту истину, да би исповедили своју веру - да је њихова Црква истин-

ски православна, истински саборна, истински апостолска.

Да ли ово значи, да све победе православља припадају прошлости? Не, православље није мртво, православље још једном прославља победу. Данас не морамо да се боримо са јересима из ранијих векова, али ту су друга искушења која нападају Цркву. Данас се православни морају борити против јереси савремене цивилизације. Ту је, пре свега, свођење православне вере и хришћанског живота на нецрквену приватност, па индивидуализам, живот без заједнице са Богом, без заједнице са човеком. Јер човек је створен од Бога као личност, као биће заједнице. Затим, борба нас очекује и против традиционализма - свођење вере православне на пуку обичајности и традицију. Борба очекује православље и против секуларизма - свођења Цркве на мерила света, да се Црква повинује овосветским нормама и правилима."

Проповед на молебану Недеље православља завршена је по-

руком да је данас наш задатак да сведочимо веру Христову својим животом и делима, да се молимо Богу за победу православља: "Шта је прави предуслов победе православља? Приближавајући се најважнијем тренутку на Светој литургији, свештеник говори - Љубимо једни друге да бисмо једнодушно исповедали. Ето нам и одговора, шта је прави предуслов победе православља - то је љубав. Љубимо једни друге да бисмо једнодушно исповедали... Шта да исповедамо? Да исповедамо нашу православну веру, наше православље. Осетимо од овог часа одговорност једни за друге. Схватимо да ми православни, иако смо расути у мале парохије и епархије, првенствено припадамо једни другима. Ми сви заједно припадамо Христу и Његовом телу - Цркви.

Будимо одговорни једни за друге и волимо једни друге. Подредимо све друго интересима православља, интересима Цркве своје." ■

Исповест свештенства орашачког намесништва

ОБОЖЕЊЕ - ЦИЉ ЧОВЕКОВОГ ЖИВОТА

Упетак, 1. априла 2005. године, Његово преосвештенство епископ шумадијски Господин Јован, служио је Свету архијерејску литургију прећеосвећених дарова у такозваној буловичкој цркви Светог архангела Гаврила, у Аранђеловцу. Литургија је служена након Свете тајне исповести свештеника орашачког намесништва, коју је вршио архимандрит Алексеј Богићевић, игуман манастира Светог Луке у Бошњану. Буловичка црква била је мала да прими сав верни народ који је хтео да учествује у Светој литургији коју је служио архијереј, а у којој је учествовало своје свештенство намесништва.

Након одслужене Литургије, са великим бројем причасника, у сали парохијског дома се приступило читању реферата на тему *Обожење као циљ човековој живота* који је написаоprotoјереј-стравофор Стокан Ђирковић. Прота Стокан је реферату приступио озбиљно, бавећи се проблематиком темељно, што се види и по честом коришћењу и добром избору цитата из Светог Писма и дела светих Отаца: "Обожење човека није само могућа стварност, него је оно обећано човеку од искона. Оно је истоветно са оним што Свето Писмо назива подобије, односно суштински

елеменат за човека, то је највеће достојанство до којег долази подобије или природна величина на коју је човек позван. Подобије оних који се причешћују Оним од кога се причешћују значи остварени идентитет кроз подобије оних који се причешћују Оним који даје да се причесте онолико колико је могуће. А остварени идентитет кроз подобије оних који се причешћују са Причешћујућим, јесте обожење оних који се удостојавају обожења. Обожење, да кажем сажето, јесте средина и крај свих времена и векова и свега онога што је у времену и веку" (Свети Максим Исповедник, *Оговори Таласију*, 59. Рум. Филокреја, том 3, стр. 315). Такође додаје: Многи свети Оци се слажу и подвлаче: иако је обожење изнад природе и без граница, људска природа се обожењем не модификује, него се поново враћа у славу која јој је одређена приликом стварања. Наводи светог Кирила Јерусалимског: "Начело обожења јесте приближавање Логоса телу, обожено тело Христово залог је и извор нашег обожења. Примање људске природе од ипостаси Логоса, није уништавање идентитета, него је гаранција његовог потенцијалног савршенства." Из реферата ћемо извести само једну мисао светог Мак-

сима Исповедника, који се у својој теологији нарочито бави темом обожења: "Кажем, Оваплоћење Бога, нама је извесни залог наде обожења природе људи. То лико ће савршено учинити човека Богом, колико је савршено Бог постао човеком. Јер је јасно да Онај који је постао човек без греха, обожити природу без промене њене у Богу, и толико ће уздићи човека због себе, колико се Он спустио због човека" (Свети Максим Исповедник, *Схолија 3*).

Анализирајући реферат, наш архијереј је изразио задовољство и уз понеку исправку и сугестију указао на значај и смисао појединачних цитата из Светог Писма и светоотачке литературе. Након тога сви присутни свештеници су се укључили у дискусију о реферату, износећи своја запажања и мишљења. Епископ је у завршној речи још једном указао на кључна места која обрађује реферат, поучавајући своје свештенство и наглашавајући светотајински карактер Цркве, који не треба делити на "одређени број светих тајни" као на нешто ван контекста Божијег Домостроја спасења света и човека. Такође, владика Јован није пропустио прилику да говорећи о значају литургијске обнове, укаже на хришћанску одговорност, која се манифестије пре свега у односу са другима и доживљају сваког човека као ближњег и као иконе Божије. Нагласио је потребу за учествовањем свих у литургијској заједници, која је предодушај Царства Небеског и место најаутентичнијег сусрета Бога са људима, без чега нема ни обожења ни спасења.

По завршетку читања, анализе реферата и поука које је епископ упутио свом свештенству орашачког намесништва, домаћини из храма Светог архангела Гаврила су позвали за трпезу љубави коју је благословио владика Јован и у којој су учествовали сви присутни. ■

Зоран Алексић

Обновљен храм Вазнесења Господњег у Сопоту

ЦРКВА ЗА НОВИ ДУХОВНИ ЖИВОТ

Епископ шумадијски Г. Јован, на Светој архијерејској литургији поводом завршетка обнове храма, одликовао донаторе и приложнике, међу којима је и градоначелник Београда Ненад Богдановић

И уне две године трајало је обнављање цркве Вазнесења Господњег у Сопоту, вароши подно Космаја, да би у недељу 27. фебруара 2005. године у новом сјају дочекала многобројне вернике, Његово преосвештенство епископа шумадијског Г. Јована, свештенике и монахе да се у литургијској тајни спасења, светој тајни јединства, љубави, освећења, жртвоприношења и обожења објави почетак богатијег духовног живота овог краја. За стог седмица реконструисан је кров храма и покривен бакром. Потпуно је уклоњен претходни малтер у броду цркве и припремљене површине за нови живопис. Дозидана је припрате и уређена црквена кућа са канцеларијом и свечаном двораном. Уз јужни зид храма подигнута је позорница на отвореном за одржавање духовних и уметничких приредби у организацији сопотске црквене општине. Током обнове, захваљујући предузимљивости свештеника Љубише Смиљковића, Скупштини града Београда, општини Сопот, донацијама и прилозима верника, црква је попримила изглед узорног дома за молитвени живот верника космајског краја.

Уз владику Јована, свештенство и монаштво Шумадијске епархије, хор крагујевачке богословије и мноштво верног народа, на Светој литургији учествовало је више од две стотине сопотских малишана, полазника часова веронауке које је

предводила вероучитељица Јелена Арсић. Пре почетка Литургије, по снегу који је тога јутра немилице засипао Сопот и космајска села, деца су стпљиво, у шпалиру дочекали добро дошлијом архијерејом Шумадијске епархије, Његово преосвештенство владику Јовану. Епископ им је у проповеди захвалио на зноју и труду. У поуци народу, парафразирајући Лукино Еванђеље о блудном и расипном сину коме отац оправшта грехе и враћа га у окриље породичног дома, владика је позвао вернике на здрав свакидашњи живот, на узорно понашање и трпељиве узајамне односе. Обновљени храм неће имати смисла ако не заживи новим, снажнијим духовним животом, још једна је порука проповеди. У том смислу, вла-

дика је обавезао вернике и свештенство на још одлучнији, марљивији и мудрији рад.

Ово сабрање била је и прилика да се заслужнима у обнови сопотске цркве уруче одговарајућа признања. Градоначелник Београда Ненад Богдановић одликован је ореденом *Светој Симеона Мироточивој*, док је Александру Влаховићу, бившем министру уручен орден *Карађорђа*. Архијерјску грамату признања заслужио је председник општине Сопот Живорад Милосављевић. Међу одликованима су и Миодраг Божић из Београда и привредник из Сопота Живорад Урошевић. Свештеник сопотски и архијерејски намесник космајски Љубиша Смиљковић одликован је протојерејским чином. ■

Недељко Мирковић

У Рабровцу

МОЛИТВЕНА ПОДРШКА НОВОЈ ПАРОХИЈИ

УНедељу митара и фарисеја, 20. фебруара ове године, у храму Светог великомученика Георгија у Рабровцу, Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. Јован, уз саслужење свештеника и ђакона младеновачког архијерејског намесништва, служио је Свету архијерејску литургију. Уз мноштво житеља Рабровца, угледних званица, у Литургији су учествовали и чланови Црквеног и Грађевинског одбора ове парохије.

Епископ је, у беседи, најпре говорио о молитви, нагласивши да је она неопходна свим верницима и да је једина права, истинита молитва она која долази из смирене и покајне душе. Тумачећи причу о митару и фарисеју, Преосвећени је позвао народ да искрену молитву и покајање. Као првојерарх, захтевао је да из сваке куће барем по један верник учествује у Све-

тим литургијама недељом и празником. Владика је истакао и да ће новооснована црквена општина рабровачка и недавно постављени парохијски свештеник битно побољшати црквени живот у овом крају.

Након Литургије, епископ је одредио место на коме ће бити подигнут нови парохијски дом. Том приликом, позвао је верни народ да приложима, малим и великим, помогну градњу овог неопходног црквеног здања. Са члановима Црквеног и Грађевинског одбора наш архијереј разговарао је о томе шта је још неопходно урадити у Рабровцу да би се молитвени живот подигао на виши ниво.

Током трпезе љубави, Преосвећени владика обећао је да ће што чешће посећивати ово благочестиво село.

Владан Јовановић, свештеник

Црквени јубилеји

ДЕЦЕНИЈА ВЕЛЕЛЕПИЈА

Унедељу, 20. фебруара 2005. године, у храму Преображења Господњег у Смедеревској Паланци, Светом литургијом обележена је десетогодишњица постојања и молитвеног деловања паланачког црквеног хора *Свети Симеон Богојримац*. Свету литургију служио је јереј Драган Икић, старешина и духовник хора, а појали су братски црквени хорови из Крагујевца, Тополе, Ратара и Азање. После резања славског колача, уприличен је мали концерт хорова у храму, а за трпезом љубави, након здравице архијерејског намесника јасеничког протојереја ставрофора Драгослава Сенића, додељена су признања најзаслужнијима за постојање и трајање хора, пре свега свештеницима, добротворима хора и

дугогодишњим и истрајним певачима. Ово је био својеврстан празник, не само за црквену општину, већ и за град Паланку, јер је овај хор увек достојно представљао своју Цркву и град, не само код нас, него и ван граница наше земље.

Црквени хор *Свети Симеон Богојримац* основан је на дан када се прославља овај светац, давне 1995. године уз благослов блаженопочившег епископа шумадијског др Саве. Захваљујући његовој пастирској подршци, бризи садашњег епископа Г. Јована, сарадњи са локалним свештениством, молитвеном животу чланова хора и пре свега Божијој вољи, хор постоји до данашњег дана и шире велелепије православног црквеног појања.

И. Цветковић

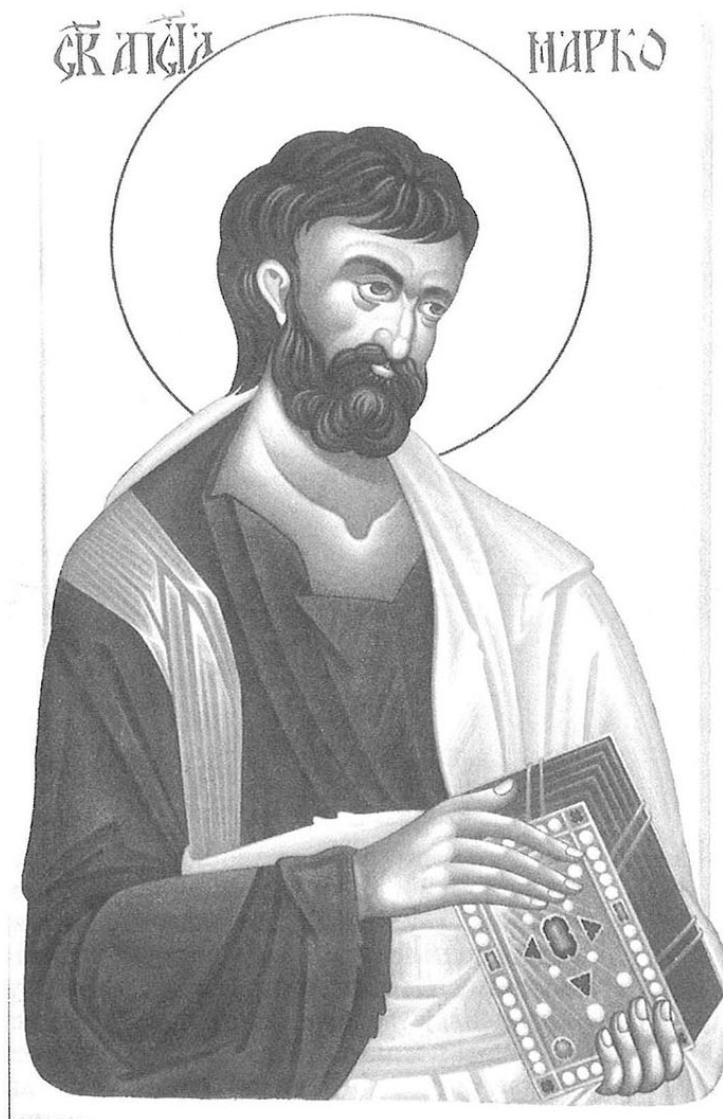
Ликови јеванђелиста

СВЕТИ МАРКО - ПРОРОЧКА ЈЕКА ПУСТИЊСКОГ ЛАВА

Марко је видео Бога који издат од људи полази да страда за људе. Сва душа овог сведока, снагом пустинског лава слива се у пророчку јеку која траје и данас, у свету не мање пустом од онога који за правду Царства Божијег, пре две хиљаде година, није имао разумевања

Марко је, по Софронију, патријарху јерусалимском (634 - 638), био Петров ученик и тумач који је, на захтев браће у Риму, написао кратко Јеванђеље следујући тачно ономе што је чуо да Петар проповеда. Када је Петар видео Јеванђеље, благословио га је и заповедио да се чита у Цркви, као што каже свети Климент римски у шестој књизи својих *Похађавља*. Папија, епископ јерапольски, такође помиње овог истог Марка. Петар у својој Првој посланици у пренесеном смислу назива Рим Вавилоном: *Поздравља вас Црква у Вавилону, изабрана као и ви, и Марко син мој* (1 Пет 5, 13). Узвеши са собом Јеванђеље које је сам био написао, Марко је отишао у Египат и тамо био први који је проповедао Исуса Христа у Александрији, где је установио Цркву. Он се тако

високо одликовао учењем и животом постојаног трпљења да су сви они који би поверили у Христа следовали његовом примеру. Чак је и Филон, најречитији међу Јеврејима (20. пре Христа - 50. после Христа), био толико изненађен када је видео прву Цркву у Александрији, у време када су је чинили већином Јевреји, да је написао књигу о животу тих хришћана, хвалећи свој сопствени народ. Као што Лука пише да су верни у Јерусалиму све имали

заједничко (Дап 2, 44-45), тако је и Филон забележио оно што се дешавало у Александрији под Марковим руковођењем. Марко се упокојио у осмој години Неронове владавине (63. после Христа). Сахрањен је у граду Александрији, где га је на епископском престолу наследио Ананије.

*

Сусрет са Исусом, те ноћи у Гетсиманији, у метежку издаје, хватања, бекства, открио је Мар-

ковој души тајну божанске драме. Свој позив јеванђелист Марко носи у себи од тога сусрета, када је постао, и нехотице, судионик тајне спасења. Мистерија је потпуна: у тренутку када губи једног близског ученика, Исус добија јеванђелисту. У тренутку када Јуда од вољеног апостола Христовог постаје само благајник, благајник сопственог издајства и смрти, један безимени младић постаје јеванђелист који ће кроз хиљаде година својим речима стварати нове апостоле, за дело проповедања Христове вере.

(...)

Не треба да нас збуњује што о јеванђелисти Марку тако мало знамо у историјском погледу. Управо то има један посебан смисао. Као и Претеча Јован ("он треба да расте - ја да се смањујем"), тако и Марко у потпуном по-тискивању свега личног, људског, налази смисао свог постојања. И тако, објављујући Христа, говорећи о Христу, речи нам Христове преносећи, он открива ризницу своје личности, самога себе нам представља као човека охристовљена, у коме живи Христос - не Марко Јарусалимљанин.

Ту се открива једна дубља истина: велике личности хришћанског света велике су несвобом већ Христом, управо тиме колико су Христа умелеле да ставе

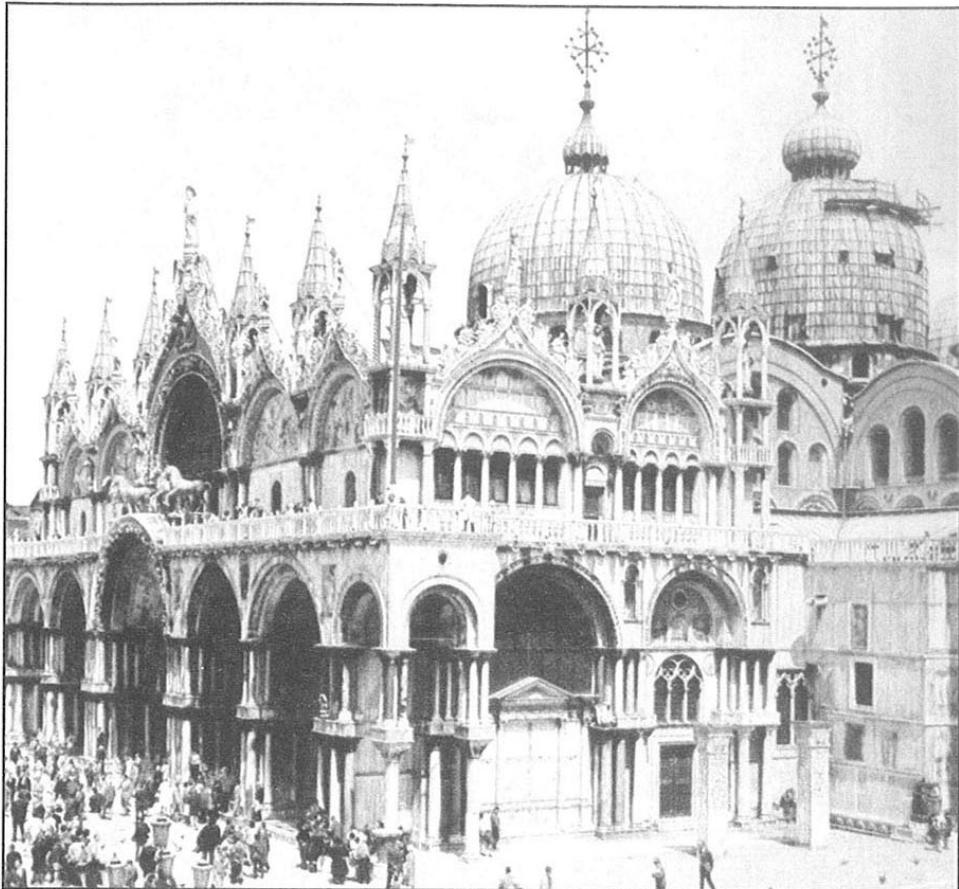
испред свог маленог ја. Име није важно. Личних "заслуга" нема. Једино име које вреди помињати - име Исусово, једина заслуга - заслуга је која припада Христу. Најувршћенија величина и најзначаменитије име стичу се, стога, тек онда када се сав лични живот претвори у проповедање Христа и сваки сопствени интерес подреди потреби срца да се и другима дочара неописиви доживљај свога гетсиманског сусрета с Богом.

По Димитрију Богдановићу

*

СВЕТО ЈАВАНЂЕЉЕ ПО МАРКУ

Јеванђеље по Марку написано је у Риму десет година након Христовог Вазнесења. Марко је био Петров ученик и Петар га назива својим духовним сином (1 Пет 5, 13). Још га назива и Јован (Дап 12, 12), синовац Варнавин (Кол 4, 10) и сапутник (Фил, 24) Павлов. (Кодекс 26: Био је син Марије која је у своју кућу примила апостоле, како пише у Делима апостолским. "И разабравши се, дође до куће Марије, матере Јована званог Марко, где бијаху многи сабрани и мољаху се Богу".) Марко је, ипак, највише времена провео уз Петра у Риму. Римски хришћанини су га молили не само да им речима проповеда, већ и да им и писмено изложи живот Христов. Будући принуђен да то учини, Марко је написао Јеванђеље. Добивши о томе откровење од Бога, Петар је прегледао Јеванђеље и потврдио његову веродостојност. Потом је Марко послao за епископа у Египат, где је он проповедајући установио Цркву у Александрији и просветио све који су живели у тој јужној земљи. Ово Јеванђеље се одликује јасношћу и у њему нема ничег неразумљивог. Марково Јеванђеље се у свему слаже са Матејевим, иако је Матеј опширији и од почетка говори о телесном рођењу Господа, док Марко почиње од пророка Јована Крститеља. (...) Марково Јеванђеље се представља ликом орла, јер почиње са пророком Јованом и јер је пророчка благодат прозрења и расуђивања као орао

Црква Светог Марка у Венецији

и гледа из висине. Још се каже да орао има оштрији вид од осталих животиња и може да гледа право у сунце, а да не затвори очи.

свети Теофилакт Охридски

*

ЈЕЗИК ЈАВАНЂЕЉА ПО МАРКУ

Као и остала три Јеванђеља, Јеванђеље по Марку написано је на јелинском језику, иако је пре свега било намењено хришћанима у Риму. У то време велики део становништва Римске империје био је двојезичан. Док је јелински био језик културе, књижевности, латински је преовладавао у администрацији и војсци, иако су оба језика често била паралелно коришћена. Осим тога, хришћанску заједницу у Риму чинили су у почетку већином сиромашнији становници и робови који су били из источног, јелинског говорног подручја. Зато су најстарији сачувани хришћански натписи у римским катакомбама на јелинском језику. Римска држава са мноштвом етничких група, језика и обичаја била је обједињена јединственом јелинско - римском културом и

државном организацијом која је обезбеђивала правни ред и поредак - Pax Romana.

**Дечански монаси,
Свети Теофилакт
Охридски, Тумачење Светог
јеванђеља по Марку, манастир
Високи Дечани, 2004)**

СВЕТИ ОЦИ О ПОРЕКЛУ ЈАВАНЂЕЉА ПО МАРКУ

Папија Јерапољски, око 125. године:

"А овај старац, такође, рече: Марко, пошто је постао Петров преводилац написао је тачно све чега се сећао (или забележио), о томе шта је Христос рекао или урадио, али не по реду. Јер он нити је лично слушао Господа, нити је ишао за њим, већ је после, као што сам рекао, пришао Петру који је имао обичај да излаже своје учење да би задивољио потребе слушалаца, али не састављајући хронолошку збирку Господњих разговора, тако да Марко није учинио никакву грешку записујући према сећању, јер се најпре трудио да не изостави ништа од

Јеванђелист Марко, Каранско јеванђеље, 1608.

онога што је чуо, нити да унесе нешто нетачно у свој текст."

Свети Иринеј Лионски, око 175. године:

"Након што су се апостоли обукли у силу Духа Светога и целовито припремили за рад на јеванђелизацији целог света, изашли су на крајеве земље проповедајући Јеванђеље. Матеј је отишao на исток онима који су били јеврејског порекла и проповедао им на њиховом језику, на коме је, такође, објавио писано Јеванђеље, док су Петар и Павле отишавши на Запад, проповедали и утврдили Цркву у Риму. Али, након њиховог одласка, Марко, ученик и тумач Петров, предао

нам је у писаном облику оно што је проповедао Петар."

Свети Климент Јерусалимски, око 200. године:

"Јеванђеље по Марку је написано у следећим околностима: Након што је Петар јавно проповедао реч у Риму и објавио Јеванђеље Духом (Светим) многи који су га слушали замолили су Марка, који је годинама био (Петров) ученик и који се сећао његових казивања, да запише оно што је Петар говорио. И тако је Марко, саставивши Јеванђеље, предао га онима који су га тражили. Када је Петар чуо за то, он се није ни трудио да га у томе спречи."

"Толико су Римљани били одушевљени светлошћу која је засијала над њима из Петрових казивања, па не будући задовољни само слушањем и ширењем истине живим гласом, замолише с великом усрђем Марка, чије је Јеванђеље сада у употреби и који је био Петров следбеник, да им у писаном облику остави учења која су примили речју. Они нису одустајали све док га нису наговорили и тако су постали разлог састављања та казваног Јеванђеља по Марку. Каже се да је апостол (Петар), сазнавши откровењем Духа шта је Марко урадио био задовољан усрдношћу тих људи те је благословио да се написано (Јеванђеље) чита по црквама."

Тертулијан, око 207. године:

"Он говори о ауторитету четири Јеванђеља, два која су написали апостоли и два (која су написали) следбеници апостола, не искључујући оно које је објавио Марко, јер се оно може приписати Петру, чији је Марко био тумач."

Ориген, око 240. године:

"Друго је (Јеванђеље) оно по Марку. Оно је састављено под надзором Петра, који је у својој Саборној посланици признао јеванђелисту за свог сина."

Евсевије Кесаријски, око 325. године:

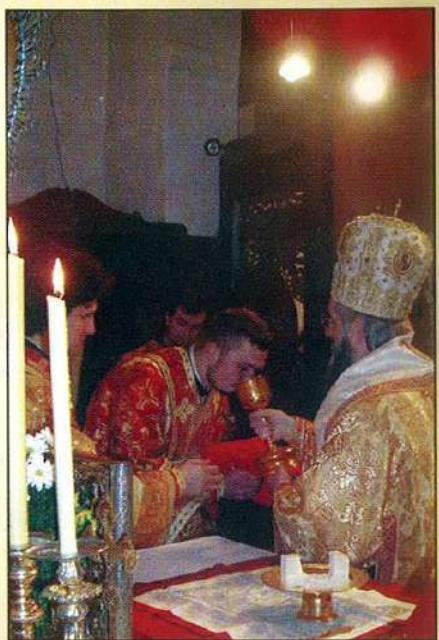
"Премда Петар није на себе узео, због недовољног поверења у своје способности, да напише Јеванђеље, ипак је, тако се често наводи, Марко који је постао његов близки пријатељ и ученик, забележио по сећању Петрова казивања о Исусовим делима. Марко је заиста написао ово (Јеванђеље) и Петар је то потврдио јер, све што је Петар забележио било је из Петрових казивања."

Свети Епифаније Кипарски, око 350. године:

"А одмах након Матеја, Марку, који је био следбеник светог Петра у Риму, било је поверио да састави Јеванђеље. Након што је завршио свој рад, свети Петар га је послао у земљу Египћана." ■

Прослава Недеље православља у Крагујевцу

Рукоположење у Старој цркви у Крагујевцу

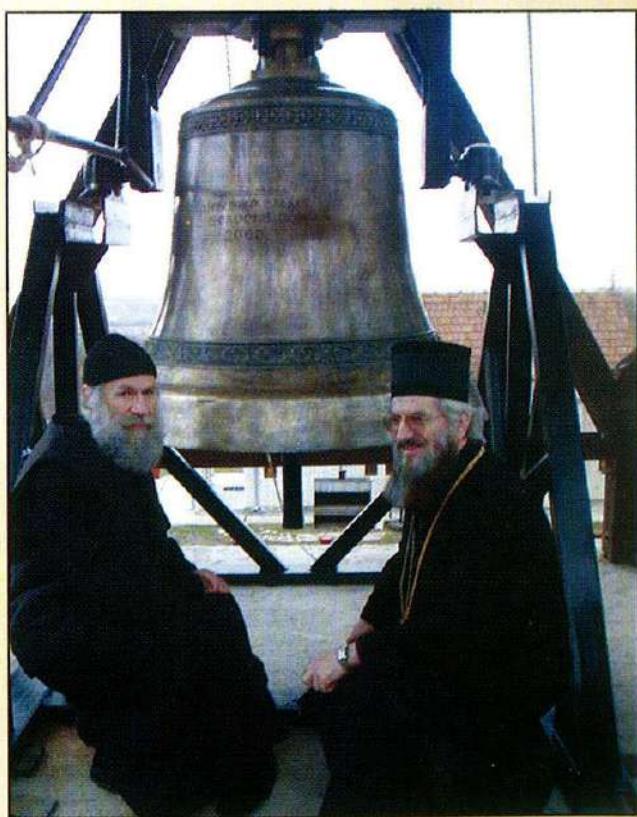
Свештеници колубарско-посавског намесништва са епископом

Литургија у Каленићу

Богослужење у Прерадовцу

Епископ Јован и архимандрит Алексеј

ГОСІШІСАЛТИЧ
МІБЛЮСІЦАЛТЫЖ
НІЙГІБІГНІ

